

Trecut imprevizibil

Un sfert de veac de la Eliberare — un sfert de veac de literatură nouă — prilej fericit ce ni se oferă, pentru a reevalua în încercări de sinteză, etapele unui drum istoricește ascendent. Sigur, pragurile originare ale literaturii culte românești nu sînt cele pe care o istoriografie sumară le-a fixat, ci ele au fost mult întinse în miezul unor veacuri anterioare. S-a demonstrat că există valori ale vechimii noastre cărturărești neiluminate pe toate fațetele, că a sosit timpul să refacem cu ochi proaspăt imaginile pe care ne învățasem să le preluăm și să le transmitem mecanic. Puse în consonanță cu ilustre mărturii ale timpului din țările cu mare și străveche cultură, acele umbre scumpe nouă, ale scriitorilor începuturilor, se vădesc, cu trăinicie zugrăvite pe pinza vremii, ele dobîndesc un mai sobru contur.

Dar putem afirma cu limpezime, în cuprinsul acestor 25 de ani s-a produs și această fertilă aplecare asupra textelor vechi, nu cu laudabila rivnă doar, a „păstorului“ de odoare, ci cu patima grădinarului care veghează miracolul germinăției.

Ce a fost, pînă în urmă cu puțini ani, fondul de cercetare a literaturii vechi? Colecțiile bibliotecii Academiei erau obiect de studiu pentru foarte puțini din cei ce s-ar fi convenit să le interpreteze, ștergîndu-le de colbul aurifer depus pe ele. Și circulația acelor texte a rămas restrînsă, editarea lor nefiind imediat eficientă pentru editori. Rivna de uriaș împărat al cronicilor, a lui Iorga, a strîns între sărace coperti de carte unele din piesele de tezaur. Alți istorici români moderni de renume european au adăugat pagini de cercetare a textelor noastre primordiale, dar truda lor rămînea adesea fără ecou. Revelații de bibliotecă, descoperirile tulburătoare ale Dascălilor, erau lipsite de mijloace de propagare potrivite. În anii noștri, editurile au consacrat zeci, sute de ediții autorilor peste care începuse să se aștearnă uitarea. Folclorul a apărut în sumptuoase tomuri, iar cronicarilor le-au fost închinat ample studii. Prejudecata unei literaturi cronicărești muntenești inferioare celei moldovene, a fost și ea spulberată, virtuțile stilistice fiind puse să intre în raport și cu capacitatea de interpretare a epocii, mai pregnantă la cea dintîi, cu mai fericit har exprimate de cea de a doua. Fenomenul școlii ardelenne, trivializat adesea, a fost consacrat ca un act major de înălțare a spiritului românesc.

„Arheologii“ literaturii vechi au avut surpriza, parcurgînd paginile literaturii zise religioase, să detecteze semne de înaltă intelectualitate, fapt mărturisind familiaritatea venerabililor lor autori cu ideile culturii europene. Acel proces ctitoricesc a fost astfel mutat spre lauda culturii noastre, în decenii mereu mai îndepărtate de noi.

Cercetările noi, care s-au făcut și continuă, ne așează deci în fața unui trecut imprevizibil...

Da, sintem mai bogați decît s-a crezut. La curțile voievozilor noștri nu licăreau doar scînteile din vetrele făuritorilor de paloș, ci și călmările din briiele diecilor, în poduri de minăstiri nu ființau doar familiile albinelor, ci și bucoavnele de aur parfumat, alcătuite și ele în înlăcrimate familii, ale scrisii cronicarilor.

LUCEAFĂRUL

DIN TEZAURUL DACIC (Muzeul orașului Sf. Gheorghe)

ÎN ACEST NUMĂR

Poeme de Apollinaire

Lovinescu romancier de I. Negoîtescu

Cei mai tineri autori

Poșta redacției de Fănuș Neagu

Atelier XXV

Critica posibilă

Este la îndemînă observația că într-o parte masivă a ei, critica lînde spre scrișul frumos. Și totuși lucrul nu se discută, nu a devenit o „problemă“, pentru că cei ce ar fi trebuit să se ocupe cu aceasta sînt criticii înșiși, iar ei, deși există o critică a criticii, preferă să treacă peste dorul de frumusețe, așa cum treci peste o slăbiciune. Nu ne referim la acea intenție a scrișului frumos care se termină la limita stilului, în momentul în care a obținut ornamentația sau încălțarea sau patetizarea. Nu ne referim nici la acea frumusețe care denumește corectitudinea, deși poate că la capătul efortului spre acuratețe se află efectiv frumusețea și nu numai impresia ei. Ne gîndim însă la frumusețea aceea care nu e implicație înconștientă, ci intenție trează, care nu se limitează la aspectul vorbirii, ci e însuși spațiul ales pentru înfiorările vitale ale spiritului.

E anacronică indulgența față de acest dor — slăbiciune, pentru că posibilitățile criticului de a fi exact s-au redus și se reduc cu o fericită grabă ce e chiar bunătațea istoriei. Cîndva existența criticului se întemeia pe o generală ignoranță: rîsul său era însăși „știința“ sa despre literatură, capacitatea de a izola aparenta de realitate. Criticul roștea da sau nu și sentința valora cit o operație culturală, pentru că era, implicit sau explicit, o instruire asupra naturii adevărate a domeniului cu numele de literatură. O ulterioară șansă de exactitate coincidea cu un stadiu de cultură pentru care „ce este literatură“ se prelungea în „cum poate fi literatură“. Actul critic mijloca accesul la categoriile specifice prin aplicarea unei grile ordonațoare — aparatul de lucru care făcea încă din critic o funcție aparte, indispensabilă a literaturii. Indispensabilă de fapt unei faze doar — de constituire — în care fenomenul literar ajungea de la existența instinctivă la cunoașterea de sine.

În cea mai bună dintre lumi, criticul nu are rostul de a separa literatura de non-literatură. În această lume — cea mai bună — nu apare decît literatura, non literatura rămîne în depozitele de întuneric și prof zadarnic al editurilor. Și chiar dacă ea — cine știe cum — se infiltrează în zarea vieții publice, criticul nu e somat de ideea responsabilității sale să demaște și să distrugă în for. Tăcerea e cea mai drastică sancțiune de care dispune. Se uită adesea că seriozitatea și recititudinea criticului stau nu numai în cuvintele, ci și în tăcerile sale și se așteaptă de la el manifestarea cu orice preț, de orice fel, negație lîngă afirmație, indignare după exultare, sarcasm și violență — încălcîndu-i-se datoria și mai ales dreptul de a tăcea. Este dreptul pentru care criticul își pierde prietenii, și pentru care merită să și-i piardă.

În cea mai bună dintre lumi, editorul și profesorul colaborează pentru emanciparea criticii: unul veghează sanitatea, celălalt instruirea. Criticul care nu este constrîns să vorbească, nu este nici constrîns, cînd vorbește, să aducă faptul literar viu la ordinea conceptelor și categoriilor, să claseze pe baza unei descrieri. Clasarea, încă o șansă de exactitate, este preluată de către amatorul de literatură și transformată în activitate inconștientă țînind de însăși modalitatea nouă a lecturii.

Și pentru că nu mai are de ce să fie exact, criticul scrie frumos. „Slăbiciunea“ lui e dorința de a supraviețui unei condiții temporare, de a se întemeia din nou. Poate tocmai pe acest dor de frumusețe căzut în carne, dar nu pînă la rădăcinile ființei, acolo unde se macină defînitivul și implacabilul; înfip prost și dureros între os și piele, de se strică viața, și nu înțelegi de ce. Criticul iubește frumosul și scrie, dar nu este artist. Ceva îi lipsește. Sau poate ceva îi prisosește — un vis, o idee, iubite pînă la amețală și paralizie, cu inima nebună de sinucigaș. Din această obsesie — ratare, se poate naște o critică nouă: cum cea exactă devine anacronică și alta, încă nu se întrezărește, iată o șansă de încercat. Și nu numai pentru a salva existența însăși a criticii: faptul că o critică frumoasă s-ar citi cu plăcere estetică nu ni se pare suficient, pentru că deși i-ar justifica existența, nu i-ar defini o situație și un rost aparte, ci pentru că o asemenea critică „frumoasă“ răsfrînge din tensiunea ei lăuntrică ecouri neașteptate, unice.

„Critica frumoasă“ reia fapta literară a scriitorului — pentru că tocmai cutezanța faptei îi lipsește — și o asumă — pentru că tocmai generozitatea care o ține cu ușile spiritului vraise în împinarea tuturor, îi prisosește —, și o continuă în spațiul translucid deschis de visarea ne-plăsmuitoare, care umblă printre absente, simțînd că se lovește de cozile nevăzutele aște. Criticului îi prisosește dorul perfecțiunii care este și al abstracțiunii; din drumurile sale în afara spațiului, el aduce lumina capabilă să desfacă sub fața umbra valorii și de aceea, asumată de el, fapta scriitorului se schimbă: în interiorul ei se așează străvezimi și densități, iar în jur se aprinde aerul de febra idealității emanate.

De aceea critica va dura cît literatura; altfel decît pînă acum, cu o eficiență mai puțin vizibilă (preluată masiv de interlocutorii ei), dar cu efecte mai durabile și mai însemnate. Pentru că urcă literatura în lumea valorilor re-făcînd-o la lumina ideii, criticul nu va pieri, nici de singurătate, nici de zădărnice, nici de golem.

Ilina GRIGOROVICI

CRONICA LITERARA

ion gheorghe

CAVALERUL TRAC

Preferința lui Ion Gheorghe pentru o poezie din ce în ce mai puțin laică, se poate verifica pe de-a-ntregul în **Cavalerul trac**, lung poem închinat unei misterioase zeități danubiene a cărei înfățișare a fost imortalizată pe nenumărate plăci votive, scoase astăzi la lumină de arheologi, de-a stînga și de-a dreapta Dunării. Obscuritatea acestui personaj mitic al unei religii necunoscute, despre care istoricii nu ne pot spune mare lucru, potențialul de ipoteze pe care-l îngăduie precara sa determinare, sînt probabil cele ce l-au îndemnat pe Ion Gheorghe să încerce cu mijloacele poetului, „descifrarea” misterului.

Este un îndemn mai vechi al poeziei românești, coborîrea spre acel obscur strat autohton, care la Eminescu, imprimată chipul septentrional al lumii lui Odin, pe cînd la Blaga se organiza teoretic în jurul ideii de „revoltă a fondului nostru nelatin”. Atitudinile poetice autentice, amintind căci în loc de a ne înspăimînta de incertitudinea ce se ascunde în spatele soarelui suprafetei a „romantizării” noastre, ei căutau o cale către adînc. Încercarea lui Mihai Eminescu de a crea un panteon mitologic românesc coborînd spre vremurile ante-cristine, ca și predilecția lui Blaga pentru etalarea unei zariști mitice românești, își găsesc astăzi continuitorii. Aceștia se recrutaază dintre poezii din ce în ce mai nesatisfăcătoare de o modalitate lirică mizidnă tot pe puritatea sonorilor; și pînă înaintea acesteia facultatea de a vedea, contempla și medita totodată. Mutație care modifică nu numai poezia, ci și părerea despre poezie și desigur, criteriile ei de apreciere. Poezia lui Ion Gheorghe ni s-a arătat într-o continuă căutare. Seriozitatea esențială dorău să ne conducă către „esențele” văzute de poet. Vine iarba vorbă despre esențele dinamice ale organismului și vegetalului, Zoosophia încerca restaurarea unor mituri naționale. Cavalerul trac împlineste Zoosophia care pornd să clădească un univers fabulos românesc rămînea adesea la alegorie.

Caracterul ales al poeziei, trădat de o producție literară confuză și mimetică, este pe cale să-i fie restituit de aici poezii care înțeleg că poezia trebuie să rămînă un ritual de inițiere, o ceremonie. A iniția nu înseamnă însă a oferi „chei”, ci a așeza pe cel ales inițierii în fața miracolului. Acest miracol continuu încearcă să fie poezia, prin renunțarea la complicațiile și inutilitățile haine pe care le îmbracă adesea, întorcîndu-se astfel la starea ingenuă a vizionării dintîi.

Deși versificația lui Ion Gheorghe sau Nichita Stănescu nu ni-l amintesc neapărat pe Ion Barbu, aceștia sînt de fapt apropiați discipoli ai maestrului. Chemarea lui Ion Barbu avea în vedere o poezie care să depășească simpla incantație, ori intenția celebratoare, pășind către evocarea sacerdotărilor a vechilor ansambluri mitice, singura cale credea Poetul de reînnoirea a unei arte care-și pierduse treptat sensul inițial.

„Să alegi între grațios și Grație, între înținare și Mintuire, iată canonul întrebării. Suflet mai degrabă religios decît artistic, am vrut în versificările mele să dau echivalentul unor stări absolute ale intelectului și vizionii: starea de geometrie și, deasupra ei, extaza. Melodiile scapă plîngerii ale poezilor nu le-am parat înțeles. Și azi cred că locul înfi în Cetate e al Preotului, celelalte, urmind, ale Invătătuților și Lupătorului. Dar, fără îndoială, al pătrulea loc îndată după acestea se cuvine Poetului”.

Dintre poezii de azi cei mai înclinați către pătrîsirea vechilor canoane, sustrăgîndu-se micilor arte poetice și aspirînd la transformarea poeziei în receptacol genuin al întregului univers sînt Ion Gheorghe, Nichita Stănescu, Ion Alexandru, Gh. Pituț, C. Alboiu, Adrian Păunescu, Dan Daurențiu etc. Mereu în neliniște, în căutarea unui orizont nou, de sensuri noi și de formule noi, ei au înlocuit vechea plăcere a micilor metafore, care singure păreau că fac poezia, cu preferința pentru enorme metafore construite care încearcă să sensibilizeze un amplu orizont. Ei au mai ales voința și vocația de a construi și restaura, căutînd un sens nou și restau-

rînd tot ceea ce a fost degradat. Zoosophia și Laus Ptolemaei sînt pînă la un punct arhitecturi asemănătoare, datorită tentației de a reînconfira vechi mituri sau parabolice. Noutatea și înțelesul unor astfel de cărți sînt globale: micile etaloane poetice nu le mai corespund deși poezia cuprinsă în ele rezistă și unei estetici a muzicalului.

Subordonată unor construcții vizionare de amploare, poezia își pierde din ce în ce mai mult caracterul laic: ea capătă din ce în ce mai mult acel caracter de inițiere pe care l-am amintit.

Și acum să ne apropiem de mijloacele poetului, să vedem poezia.

Cavalerul trac este încercarea de a oferi o parțială mitologie tracă. Poetul nu procedează la preluarea unui mit degradat, drum pe care l-ar fi pîndit pericolul literaturizării, al simpliei ilustrării: el are șansa de a avea la îndemînă un enigmatic personaj de cult autohton despre care informațiile sînt atît de puține încît poetul nu este obligat la reconstrucție, el avînd libertatea, pe care singur și-a ales-o, de a imagina mitul lui Manimazos.

Ambiția poetului este extraordinară: el vrea să ofere un mit vechi, recreat însă

Desen de MIHAI GHEORGHE

de un om al secolului nostru, cu încredințarea că investitura poetică, capacitatea de „a vedea esențial” îl va ajuta să creeze, pornind de la acele câteva elemente relievarii, un autentic mit. Numai credința în păstrarea vechilor arhetipuri și posibilitatea scoaterii lor la lumină, ca și gestul înfăptuirii unei noi mitologii echivalează cu poezia. Prin chiar alegerea teului, și situarea în cîmpul propriei acțiuni, poetul s-a așezat pe sine în orizontul poeziei.

Cavalerul trac este un lung poem al avaturilor lui Manimazos, putîndu-se povesti așa cum se poate povesti Ghilgames. Ca și în poemul asirian, Manimazos face o lungă călătorie de inițiere și de cunoaștere într-un alt tîrziu, după care se re-întoarce sub alte chipuri pentru a fi ceea ce ne spun arheologii că a însemnat „călărețul trac” pentru oamenii de la Dunăre: un zeu al vegetației și fertilității și în același timp un cîtor.

Formula de versificare aleasă de Ion Gheorghe, pentru îndrăznețul său poem mitologic, este cea a vechilor texte de cult: versurile curg clare, ca versetele unui text de lege. Nimic căutat în afara acestei simplități fundamentale. Cavalerul trac nu mai conține, ca Zoosophia, aventuri lingvistice; cu puține excepții, s-ar putea spune că lexiconul acestui poem al obscurității mitice aparține în primul rînd fondului principal de cuvinte românești.

În marginile unei arti atît de circumscrie, Ion Gheorghe izbuteste să nareze despre noțiuni complicate: renașterea, metamorfoze, reîncarnări, logos, adorație, dragoste etc. Deși poemul trebuie citit ca un întreg pentru a-i putea sesiza coerența, el avînd ritmul și desfășurarea unei ofiterii sacre, a unei inițieri, vom detașa cîteva pasaje pentru frumusețea simplei scriiturii. Iată portretul lui Manimazos: „Manimazos era făcut ca tot omul / din mai multe lucruri perechi: / avea două brațe care creșteau într-o zi / cit brațele altora în sapte; / avea două picioare și coaste / deopotrivă-ntr-o parte / cit în ceaaltă; și toate creșteau / într-o zi — citi picioarele și coastele / altora în sapte. // Manimazos era făcut ca tot omul — și din lucruri neperechi, / dar capul său cu inima făceau fericită / pereche, / căci puține lucruri trăiesc în singurătate”. (Porțile soarelui).

Un mic poem al schimbărilor echinociale aflăm în **Primealea**: „În toată Tracia, ca înflorit sălciile; / la oțtutul vîntului cel repede / se simțeste durerea pămîntului / din nașterea de pom, / se simțeste durerea pomului / născătoare de ramuri, / durerea ramurilor născătoare de muguri / și născătoare de frunze și zămisliștoare de flori. // În oțtutul vîntului cel repede / se-aud durerile turlmelor fătătoare / cărora le cresc ugerii; / suspinul turlmelor sterpe / cărora copitele le-nmuguresc — hohotul de animale-n schimbare, / berbecilor ce le-nmuguresc coamele. // Căci durere e pe lume / căci primealea e-n Tracia, / căci naștere și primealea-i durerea”.

Un imn al luxuriantei vegetale este în același timp și un imn al lui Manimazos: „Cînd prin aerul străvezii ca izvorul de apă / se vede păienjenii de mire / al miresei de țel; cînd prin apa străvezie ca vîntul / se vede aștia pică de mire / a miresei de țel; cînd noaptea aștergători mureșci, / jumătate de apă, jumătate de mirează; / cînd noaptea bulmezi, de pubere, / sînt jumătate mureșci, jumătate mirează; / și țel — aștergi și mireza vîrșii / lui Manimazos”. (Floarea viștel).

Din **Cahul desigur** avem un excepțional imn al fertilității. Carnea tăie se împoasă de jemie înțel, / și țel, / și țel, / și țel — aștergi și mireza vîrșii în **Repsodia** lui Enescu, stînd în alieștii în vîntura la Oberon și crescînd valurile wagneriene pînă la insuportabil în **Preludiu și Moarte** Isc-dei, ori dinlăunț tema înțel din **Sinfonia** lui Enescu pînă în pragul exploziei și „țel”-o apoi la soaptă.

Există indiscutabil un stil Ionel Perlea în arte dirijorilor aproape estentativ alcătuit din opere familiare marelui public, Perlea dirijează, de fiecare dată, parcă numai „prime audții”. Ecural de folclorism, melopeec enesciană o redevenit strigătul de jale și dor, ori de exultare al unui popor străvechi. Mi s-a părut că aud prima oară Sinfonia I-a de Brahms: ca o tragedie, ea s-a reconstruit arhitectonic, cu un impecabil simț al proporțiilor, ună masivitatea germanică și riguroasă eimilor, lor Oberon n-a fost niciodată mai pur, de-o exuberanță mai fiercică și mai surzătoare.

Lucid și senin, controlînd tumultul și soaptele, Ionel Perlea își pare un dirijor al purității inalterabile. Fascinația pe care o exercită egal asupra orchestrei și spectatorilor, care după ambele concerte dirijate pînă acum, și scandează numele și cîntă „Mulți ori trăiască!”, fine de a reevalua a artei și spectacolului ca eveniment sacru, unic, irepetabil. Este motivul pentru care, fără a avea pretenția cronicii muzicale, am înțel să notiez simpla emoție a unui om din șolă și să-mi îngin bătaie inimii. Plecăciune, maestre Perlea.

M. UNGHEANU

Desen de CHAGALL

Omagiu dirijorului PERLEA

Am ascultat, uneori, discurile. Acum l-am văzut. Absența, prea lungă, țesuse, tristă compensație, legenda. Acum, în fața unor săli în delir, această nedreaptă și tristă absență s-a sfîrșit, pentru todeauna, să sperăm, și legenda s-a convertit în miracol.

N-am avut niciodată sentimentul în fața niciunui dirijor încercat de glorie, că asist la un miracol al muzicii, la un miracol românesc al unei muzici românești, oricît de mult au emoționat și uimit, acei dirijori. Nu mi-a fost dat să-l văd pe Enescu, nu mi-a fost dat să-l văd pe Celibidache, nu mi-a fost dat să-l văd pe Lipatti, și prea puțin mi-a fost dat să-l văd pe Silvestri. Dar mi-a fost dat să-l văd pe Ionel Perlea. Patetic și pur, ca un inger naiv. La repetiții, ca și la concert, privea și se încordează aproape insuportabil, străpungînd oteli instrumentale, suflutele, miniele. Acea severă concentrare în sine, acea împietrire a chipului pare masca ingerului judecînd de sus, și de departe, cu o exigență implacabilă, mișcările mărunt onenești ale orchestrei. Nu am văzut niciodată o suferință atît de pură o atît de dureroasă absență umoră a dirijorului, parcă zmul, din sine și dintre noi, prin sunet, Dincolo.

Dar, mai ales, mina ingerului, aerian, transparentă, parcă imaterială. Freamătul și tăcut compensează imobilitatea stăruitoare a chipului. Ce miracol a permis plastică incredibilă a poetului la dirijorul cîntec în totdeauna! O plastică de neuitat, pentru că toată în marea sa sonor, Mîna sfîrșind vîntul în **Repsodia** lui Enescu, stînd în alieștii în vîntura la Oberon și crescînd valurile wagneriene pînă la insuportabil în **Preludiu și Moarte** Isc-dei, ori dinlăunț tema înțel din **Sinfonia** lui Enescu pînă în pragul exploziei și „țel”-o apoi la soaptă.

Există indiscutabil un stil Ionel Perlea în arte dirijorilor aproape estentativ alcătuit din opere familiare marelui public, Perlea dirijează, de fiecare dată, parcă numai „prime audții”. Ecural de folclorism, melopeec enesciană o redevenit strigătul de jale și dor, ori de exultare al unui popor străvechi. Mi s-a părut că aud prima oară Sinfonia I-a de Brahms: ca o tragedie, ea s-a reconstruit arhitectonic, cu un impecabil simț al proporțiilor, ună masivitatea germanică și riguroasă eimilor, lor Oberon n-a fost niciodată mai pur, de-o exuberanță mai fiercică și mai surzătoare.

Lucid și senin, controlînd tumultul și soaptele, Ionel Perlea își pare un dirijor al purității inalterabile. Fascinația pe care o exercită egal asupra orchestrei și spectatorilor, care după ambele concerte dirijate pînă acum, și scandează numele și cîntă „Mulți ori trăiască!”, fine de a reevalua a artei și spectacolului ca eveniment sacru, unic, irepetabil. Este motivul pentru care, fără a avea pretenția cronicii muzicale, am înțel să notiez simpla emoție a unui om din șolă și să-mi îngin bătaie inimii. Plecăciune, maestre Perlea.

Sorin ALEXANDRESCU

breviar

GH. GRIGURCU

Trei nori

Acolo unde poetul se abandonează ermetismului natural al oricîrui metafizic, opac în esența sa, dar iradînd fără odihnă mereu alte semnificații care pot dezvălui cîte ceva din izvorul originar, transfigurarea va înălța un spațiu cu vocabile transparente cîntîndu-și pentru sine armonioase. Acest tîrziu incolor de cuvinte are proprietatea de a-și ascunde misteriosul stăpîn sau, mai curînd, de a-l metamorfoza într-o făptură la fel de eoliană, împonderabilă, deși nu mai puțin dură prin sugestia unui spirit autentic care-l patronează. Încît se poate vorbi la Gheorghe Grigurcu de o anumită dispoziție a autorului în propria sa construcție lirică — fără ca prin această să se înțeleagă și anularea emoției particulare care a structurat-o. Eterogenia impresiilor suptapuse se transformă, prin calmul și lipsa de ostentație a poetului, într-un enunț coerent și suficient sieși, cu atît mai mult cu cît impresiile par eterogene numai datorită transcrierii lor la diferite nivele de intensitate și rafinament, rămînd, în fond, omogene prin sursa lor inițială.

Cu toată dificultatea de receptare a sensurilor unor poezii ale celui care a scris Un trandafir învătă matematica (1968) și actuala plăcheta „Trei nori” (1969), vom observa că la origine se vorbează, cu pleoapelor lăstate, inocența și suavițata: „Nu, niciodată n-ai să poți mai mult / decît această lacrimă-dormită / ce-ți poartă pe obraz-nțreg privirea. // Și mina ta ce-nțapă plugul / în carnea semenilor tăi, căci pretutîndeni / dai de ea. // Și țalpa ta ce-nțeasă în pămînt / puțînul soare ce-l atîne / și care-ntîrî-acum de negrul brazdei” (Nu). Sau o iubire de copil, aflată în fatală corespondență cu moartea: „Atît de clare nopțile cît am crezut / că pot muri doar din acest / farmec al rochiilor, / din nebunia de-a umbra ușor, / de a trăda o boare. // Atît de clare nopțile cît nu pot / măcar simți cum mor. // (Atît de clare)”. Determinarea de către afect a posibilității de a fi a poeziei are un caracter axiomatic, precum și fenomenul că afectivitatea pură, adică ceea care nu a suferit procesul maculării prin cuvîntul expresiv, nu înseamnă încă poezie. Cu toată simplitatea amintitei împrejurări, confuziile între poezie și non-poezie de aici își iau zborul de iliac orbit de lumina zilei. Unii stăpînesc cu agilitate curîntele, și cum poezia este arta cuvîntului, nu se sfîșie să ne ofere, deliberat sau inconștient, mostre de conferențe verbale reci, fără nici o semnificație dincolo de ele. Alții se lasă, dimpotrivă, în voia unor euforii sentimentale unde cuvîntul nu mai poate opera într-o organizare lor expresivă, încît rezultatul, sub aspect poetic, rămîne la fel de nul ca și în primul caz.

Ionel Perlea, în fața lui, a avut o mare șansă. Dar, mai ales, mina ingerului, aerian, transparentă, parcă imaterială. Freamătul și tăcut compensează imobilitatea stăruitoare a chipului. Ce miracol a permis plastică incredibilă a poetului la dirijorul cîntec în totdeauna! O plastică de neuitat, pentru că toată în marea sa sonor, Mîna sfîrșind vîntul în **Repsodia** lui Enescu, stînd în alieștii în vîntura la Oberon și crescînd valurile wagneriene pînă la insuportabil în **Preludiu și Moarte** Isc-dei, ori dinlăunț tema înțel din **Sinfonia** lui Enescu pînă în pragul exploziei și „țel”-o apoi la soaptă.

Există indiscutabil un stil Ionel Perlea în arte dirijorilor aproape estentativ alcătuit din opere familiare marelui public, Perlea dirijează, de fiecare dată, parcă numai „prime audții”. Ecural de folclorism, melopeec enesciană o redevenit strigătul de jale și dor, ori de exultare al unui popor străvechi. Mi s-a părut că aud prima oară Sinfonia I-a de Brahms: ca o tragedie, ea s-a reconstruit arhitectonic, cu un impecabil simț al proporțiilor, ună masivitatea germanică și riguroasă eimilor, lor Oberon n-a fost niciodată mai pur, de-o exuberanță mai fiercică și mai surzătoare.

Lucid și senin, controlînd tumultul și soaptele, Ionel Perlea își pare un dirijor al purității inalterabile. Fascinația pe care o exercită egal asupra orchestrei și spectatorilor, care după ambele concerte dirijate pînă acum, și scandează numele și cîntă „Mulți ori trăiască!”, fine de a reevalua a artei și spectacolului ca eveniment sacru, unic, irepetabil. Este motivul pentru care, fără a avea pretenția cronicii muzicale, am înțel să notiez simpla emoție a unui om din șolă și să-mi îngin bătaie inimii. Plecăciune, maestre Perlea.

Există indiscutabil un stil Ionel Perlea în arte dirijorilor aproape estentativ alcătuit din opere familiare marelui public, Perlea dirijează, de fiecare dată, parcă numai „prime audții”. Ecural de folclorism, melopeec enesciană o redevenit strigătul de jale și dor, ori de exultare al unui popor străvechi. Mi s-a părut că aud prima oară Sinfonia I-a de Brahms: ca o tragedie, ea s-a reconstruit arhitectonic, cu un impecabil simț al proporțiilor, ună masivitatea germanică și riguroasă eimilor, lor Oberon n-a fost niciodată mai pur, de-o exuberanță mai fiercică și mai surzătoare.

Lucid și senin, controlînd tumultul și soaptele, Ionel Perlea își pare un dirijor al purității inalterabile. Fascinația pe care o exercită egal asupra orchestrei și spectatorilor, care după ambele concerte dirijate pînă acum, și scandează numele și cîntă „Mulți ori trăiască!”, fine de a reevalua a artei și spectacolului ca eveniment sacru, unic, irepetabil. Este motivul pentru care, fără a avea pretenția cronicii muzicale, am înțel să notiez simpla emoție a unui om din șolă și să-mi îngin bătaie inimii. Plecăciune, maestre Perlea.

PETRU POPESCU

Fire de jazz

Plăcheta lui Petru Popescu Fire de jazz (EPL, 1969) este un suspin de copil pierdut în imensitatea orașului de fier, sticlă și beton, cu muzica în deală materializată în zgometul infernal al automobilelor care se ciocnesc, lansate într-o demență beție a vitezei, unele împotriva celorlalte. Cu zle cuvinte, Petru Popescu vrea să sugereze că orașul reificînt creează o anumită sensibilitate și structură de gândire pentru omul modern, nu străin, evident, de obiectivarea sa artistică.

Fără îndoială că orașul poate să determine exacerbarea sentimentului solitudinii omului în lume, tocmai prin aceea că omul s-a rupt din elementul său natural și și-a creat un exil artificial, dar pe care nu-l mai simte ca al său, nu-l mai poate stăpîni, deși el nu este altceva decît prelungirea și cristalizarea unei energii potențiale. Cu toate acestea, odată ruptura făcută cu raporturile sale originare, raporturi care nu vizează numai o modalitate de viață, un cadru convențional, capabil să conserve, să perpetueze specia, ci însăși originea vieții și a reacțiilor fundamentale retruabile în libertatea existențială a lumii organice și nu în laboratoarele chimice ale orașelor, această ruptură nu poate rămîne fără urmări în reprezentările despre locul omului în lume. Abolirea orgolioasă a problemei în numele unui deliberat citadinism și conectarea la ritmurile moderne nu schimbă cu nimic sensul problemei și cu atît mai puțin problema însăși. Deși se poate susține și contrarul: că evoluția industrială și progresul

Marin SORESCU

CRONICA FANTEZISTĂ

GEAMGIUL

Îngă fiecare iocană pe sticlă se afla grămada respectivă de pietre și praștia respectivă. E uimitor cum au putut aceste aripi de libelulă pictate cu cine de taină, sfinți Ilie, nașterea Precistii, Patimile, să înfrunte lapidările. Ori, ca într-un tablou cunoscut, săgețile timpului au trecut prin ele, într-un nesfîrșit martiriu, fără să lase găuri în coaste? Pe la 1200, cînd se lucra de zor la catedrala Europei — geamgii noștri erau încă nedescălecați, cu vitraliile în circă, iscodind, călări, „loc de minăstire și de pome-

nire”. O catedrală se dura în două-trei secole, de zidire continuă imposibil de găsit la noi atîta răgaz: caii nechezau, săbiile se încruciau, locul de pomnire se încondeia de sînge, ca un ou. Tot ce-am putut face: bisericile dintr-un lemn, sculptate ca un ciomag, și aceste vitralii iocanele pe sticlă — dovedă a unui simț coloristic nemăpomenit. Geamurile pictate au fost reduse la dimensiunile modeste de talismane, poți să le porți la gît, să le sîruți și să te închini la ele dimineața și seara, înainte de frîngerea pîinii.

Descoperirea iocanelor pe sticlă e pentru plastica noastră un eveniment, nu îndeajuns de cercetat și luat în seamă.

După fiecare război, răzmeriță cutremur, ciumă, holeră, incendii ori inundatie — prin satele devastate, trecute prin sabie, prin foc și stropite cu var împotriva molimilor, — apărea, așa ca din senin, geamgiul. Cu geamurile în spate, cam deșelul, strigînd: „Geamuri! Geamuri!” Habar n-aveți ce fier de ferice urmea satul: se dau geamuri, iarși o s-avem geamuri! Apăreau figuri te-

pose pe la porți și nea Ion ori nea Vasile lui geamul, își suflă miniele, scuipa pe o floarea soarelui preparînd un ocruc, scuipa pe ochiul boului, pe nalbă, pe trandafir, și cu degetul, mestecînd scotea tot felul de culori — și gata iocane. Răstîgniri, puneri în mormint, și așa, în vrăjmășie, groaznică judecată Geamul pictat era pus direct pe perete, locul ferestrei fiind lăsat gol pentru alte înțelplări cu zguduire.

Pictura iocanelor e naivă: Sfîntul Ilie se hurducăne încercînd s-o șteargă frumuseț de pe

cerul nenorocit, prin niște nori de praț și pulbere. Sîntul Ștefan ară, Sfîntul Gheorghe că-lare pe-o pisică tot omoară, din veac, un gușter. Adam și Eva mînăncă un măr care seamănă cu o pară mălăiață. Interesant că cei mai mulți zugravii fiind analfabeți, cînd ajungeau la inscripțiile în grecește, latinește ori slavonește, se scărpinau în cap și mai sîrînd cîte o literă, le pictau ca pe niște evenimente culturale tare incilite.

Dan LAURENȚIU

1. Despre modul în care este scris acest eseu :

a) nu există o tehnică a înregistrării ideilor în momentul lor culminant. Ideile sînt un mod de acțiune.

b. contemplația este o formă postumă ideilor.

c. actual scrișului este un act de memorare, iar nu o acțiune, atunci cînd el se exercită în mod grav și fundamental.

d. ideile care vin în timpul scrișului sînt idei minore, detestabile.

2. A-ți exprima în mod coerent o idee sau un sistem de idei, înseamnă a face intractivă experiența infermului.

a. a avea senzația că înțelegi ceva și a trăi acel lucru pe care-l înțelegi.

b. a uita în mod spontan ceea ce ai înțeles în secunda în care timpul înțelesului s-a consumat prin el însuși.

c. a încerca să-ți aduci aminte ceea ce ai înțeles, — iată calvarul.

d. a reconstitui noțional ceea ce nu țiine de noțiune.

e. comunicarea nu are o natură noțională. Mă refer la comunicarea trăită, iar nu la cea înțeleasă care este de natură noțională.

3. Luăm ca și criteriu viteza luminii (didactic bineînțeles) sau mai precis degradarea vitezei luminii

AMINTIRI DIN PREZENT

pentru a putea înțelege rolul organelor (discontinuu) în alcătuirea mai generală a cunoașterii.

Și si a constiinței.

4. Conștiința este independentă de organele de simț. Organele de simț nu au rolul de a metăforă, ele nu sînt decît niște coarne de cerb care împung aerul. Aerul împuns este un aer împuns. Dar aerul dintre coarnele cerbului, ce este el? Poate fi cunoscut, poate fi împuns? Cu alte cuvinte poate fi dedus și simțit?

5. De la 300 000 km/sec. dacă degenerăm sau degradăm viteza luminii între viteza a și viteza b, recepțăm prin ochi spectrul. Scăzînd în continuare viteza luminii nu mai recepțăm nimic. Într-o oarecare viteză mult scăzută, între baremul f și baremul g, recepțăm miorulele, scăzînd în continuare viteza luminii, urmează p și limita o. recepțăm gustul. Scăzînd în continuare viteza în lungime de undă lentă după o pauză

ză avem senzația sonoră, apoi pauză iarăși, vibrația, pauză și în fine onduia oprită, antilumina absolută: pipăial. Evident: senzația de căldură se intercalează undeva în această scară de degradare a luminii.

6. Tăturor acestor luări discontinu de cunoaștere, le corespund în esul omului organe mai mult sau mai puțin bine structurate. În cazul vibrației și a căldurii, precum și în alte cazuri, cum ar fi cel al percepției vitezei — organe mai puțin formulate, difuze.

7. În cazul uman realitatea este percepută prin organe cu legătură discontinuă în aparență dar într-o exactă scară a degenerescenței vitezei luminii.

8. Baudelaire mai înții, mai apoi simbolistii au resimțit acut în pragul sentimentelor, absența unor organe structurate care să acopere hiatusul neînregistrat din degradarea luminii de la 300 000 km/sec. la o km/sec. Ei au încercat să stabilească așa numitele corespondențe între auz și văz, miros și gust etc. Intuiția lor a fost genială, dar exersată primitivă. Evident că a existat metafora, de la începutul literaturii, dar acum pentru prima oară

Nichita STANESCU

(Continuare în pagina a 7-a)

TUDOR VASILIU

poveste fără șir

Motto : „Nu, Atheus nu trebuie scos basma curată”

„Bate și ți se va deschide, cere și ți se va da; bate-o și ți se va da, o, da! ți se va da.” În urma suavelor stări de beatitudine, Atheus se făcea de obicei criță. De obicei; monstruos obicei! Nu degeaba începuse să se impună conștiinței publice ca un mare mîncător de... de ce?

Oricum, atît timp cît oamenii rămîneau proști și răi, hotărîse să-și păstreze genialitatea: unii îl acuzau că-și vinduse sufletul Arrei, ar fi vrut să vadă el un altul care să-și fi vîndut sufletul atît de avantajos. În definitiv procedase bine, n-avea sens să aștepte cu sufletul pe tarabă cine știe cîți ani, avea noțiunea perisabilității, știa că sufletul se poate strica, știa că poate deveni nevandabil.

Iată de ce era atît de tînăr; iată de ce era încă elev. Iată de ce nu cunoștea din caftul cu viața decît citeva gesturi triste, de apărare. La școală trecea drept strapon-țina pe care obișnuiau să se așeze ultimele teorii, rămase pînă atunci în picioare. Avea în el ceva de sistem colonial, vesnic măcînat de crăhura financiară, vesnic rupînd lanțuri, lăntoane și frînghite: altmîndreia era pîinea intermediară a lui Dumnezeu.

Nu-și făcea nimeni iluzii optice pe seama lui — într-adevăr urît, ogîndna-l menajia citărea, totuși îi dădea a înțelege că e slut și are ceea ce se cheamă burță; da' poate că burta era dovada unei vieți interioare deosebit de intense, ha-ha... burta! Poate.

Cel mai prost autor dezlințuie identitatea personajelor sale de la bun început: eu sînt cel mai prost autor.

Atheus scria, publica, avea poate să devină scriitor, erau unii care credeau asta, „e bine că au început să-ți apară primele cărți, spun-eau ei, mai tîrziu, cînd ai să-ți faci o meserie oarecare, ai să-ți aduci aminte cu plăcere de clipele astea...”

Pe Arra o iubea. Ea, desigur nu știa, desigur era studentă, frumoasă, inaccessibilă pentru muritorii care stau la rînd.

Avea un frate, „o, și ea avea un frate!” nu, altfel „o, și ea avea un frate?” sau „frate... fraatele ei se kema Vald. Quanto costa?” Era colegul lui Atheus. Coleg de bancă.

Celălalt frate al Arrei, Varujan, avea treizeci de ani. Ocupația lui era să cupească diverse bătrîne de cur. „A clipi o bătrîna de cur” înseamnă a primi o sută de lei pentru o vignetă publicată într-o revistă de provincie, și a încerca să-ți înțrefii din asta nevasta, înțitulată Lemnisar, și copilul. La toți cei care trăiau pe spinarea minții lui Varujan se adăuga femela de serviciu, mai arătoasă decît toate femelele de serviciu; cea mai grea treabă la care o punea Varujan era aceea de a răspunde la numele de Miridalv.

În momentul acela, prin dreptul ușii rămase întredeschise, trecu Arra, cu Miuhel, băiatul lui Varujan, în brațe. Atheus înlemni. — Miuhel!

„Arra! Isuse Hristache, e chiar Arra! Ma petite biche...”

Biche înseamnă căprioară. O căprioară blondă la origine, de cîțiva ani brunetă cu ochii verzi, cu pielea perfect albă, perfect fină, ca păturiile bravelor oșteni, pe care moneda poate sări de citeva ori în șir. Ferice de monedă!

Varujan se apropie : — Arra, vino puțin. Ți-l prezint pe Atheus; ți-am mai vorbit de el. At, ea e soru-mea... — Arra, să trăii! Cu ce vă pot fi de folos? — Stai cu Atheus; se simte singur. După multă pară ce se simte geniu.

— Stau. — Adă-l încoa. pe Miuhel, să-l duc mă-si. Atheus și Arra se așezară la masa din celălalt capăt al camerei, cu sticla de coniac între ei, ca translator. Atheus privea îndobitocit spre televizor, știind că Arra îl studiază și afulsîndu-se pentru starea de inhibiție din care nu reusea să iasă.

— Ți place Miuhel? La trei ani era mult mai drăguț. — Acum s-a mai abrutizat. Știu. — Ești coleg cu frati-miu, Vald. Realist. Ce cauți printre matematicieni? Știi ce mi s-a pîrnut mie extrem de uman în matematică? Am făcut și eu matematici.

— Cazurile de egalitate și fraternitate ale triumghiurilor. Știu. — Știi tot? — Da. — Atunci n-are rost să mă stîm.

Varujan se apropie deasupra sticlei de coniac: — Vă-mbătărați? Vă-ndrăgostirați? Ce-i cu figurile astea transportate? Ce beți? Miam-miammm! Verde de Paris, bun, face bine la pancreas.

— Pleacă, Varujan! — Oho, e chestie serioasă. Vă felicit cu prilejul primei voastre căsătorii. — Pleacă, Varujan! — Ușcheală acasă!

Arra se ridică, trăgîndu-l după ea pe

307 ză avem senzația sonoră, apoi pauză iarăși, vibrația, pauză și în fine onduia oprită, antilumina absolută: pipăial. Evident: senzația de căldură se intercalează undeva în această scară de degradare a luminii.

Izvorul necesității filozofiei îl găsește Hegel în dezbinare, anume nelămurită împotrivire ce se iverse la un moment dat în Sinul Absolutului. În Studiul „Differenz des Fichte'schen und Schlegel'schen Systems der Philosophie” apărut prin 1801, premergător Fenomenologiei, Hegel stabilea necesitatea și problematica filozofiei numind reflectarea ca instrument al ei. anume în dezbinarea lăuntrică a acestei nopți inițiale: „Das Absolute ist die Nacht und das Licht. Jünger als sie!” lumina asadar mai tîrzie decît obscuritatea inițială. Care e născătoare luminii, fixînd și absolută diferență între aceste două. una ca iniția și derivatul ca altceva; din nesfîrșitul întii derivă variabilul limitat — a cărui unire și întoarcere spre obirșii „das Sein in das Nicht-sein” făcînd în nefăcut ca devenire, ca dezbinare în absolut ale cărei apariții, finit în infinit, se numesc viață, formează problematica și nevoia filozofiei.

7. În cazul uman realitatea este percepută prin organe cu legătură discontinuă în aparență dar într-o exactă scară a degenerescenței vitezei luminii.

8. Baudelaire mai înții, mai apoi simbolistii au resimțit acut în pragul sentimentelor, absența unor organe structurate care să acopere hiatusul neînregistrat din degradarea luminii de la 300 000 km/sec. la o km/sec. Ei au încercat să stabilească așa numitele corespondențe între auz și văz, miros și gust etc. Intuiția lor a fost genială, dar exersată primitivă. Evident că a existat metafora, de la începutul literaturii, dar acum pentru prima oară

Nichita STANESCU

(Continuare în pagina a 7-a)

context e tocmai polul opus, care în Schelling, vom vedea că este cel inițial anume din care se iese, e forma absolută; negativ, negîndu-l și prin asta creînd legile de reciprocă tensiune dintre subiect și obiect care împreună alcătuiesc întregul, ea va fi ca ai doilea pas în istoria cugetării, după cei vechi. Anume acestia întii numeau o cauză neizbutită nicidecum să o înnoade la un scop: sîntem pierduți în mirare pînă ce vor veni vremile mai noi cînd în scolastici vom găsi cauza și efectul celor adunate; ceva se mișcă dinspre ceva spre altceva: iese dintr-un izvor și se revarsă într-altul, va spune Thoma Aquinul în inițiiul său sau din cunoscutele Quinque Vie.

Nimic mai pozitiv, mai deschis spre lumină decît această nouă filozofie pe care profesorul Boeder în cursul și seminarul său, aici la izvoarele Dunării, o numește idealismul transcendențial și care adună parte din frămîntările

spiritului de acum 150 și ceva de ani, frămîntări care l-au ridicat pe Hegel pe de o parte și pe Hölderlin pe de alta. Un moment frumos îl constituie întilnirea celor patru tineri studioși la Tübingen prin 1794 în discuții aprinse urmînd cursurile teologale ale speculației universitare rămase pînă astăzi aici pe malul Neckarului. Acești patru tineri erau tocmai Hegel, Fichte, Schelling și Hölderlin și împreună sînt numiți cînd momentul de vîrf al romantismului german, cînd împlinitorii idealismului transcendențial, puțind fi toți prinși însă în formula lui Kant depășind dubito-ul: Ich denke. Filozofia nu face altceva decît străbate pe jos distanța dintre mine ca subiect și obiect — Ich als subjeckt și Ich als object. Ceva se mișcă de la A spre B și pentru că A poate fi derivat din alt A, fi vom da acestui A primordial, pentru a nu fi în regresus ad infinitum,

putere absolută: „Pe cînd nu era moarte nimic nemuritor. Nici simburul luminii de viață dătător

Pe-atunci erai tu singur”, — spune Eminescu și cine poate porni din altă parte? Filozofia și poezia duc spre același foc primordial pe căi diferite — iniția prin noțiuni și deducții raționale care lîmitează și diferențiază pentru a clădi și cealaltă întru blindă așteptare contemplînd nemărginirile reci ale virtuților viitoare.

Dau mai jos în traducere românească un frumos text care va lămurii cît se poate de bine noțiunea de transcendență văzută prin Schelling în cartea sa System des transzendentalen Idealismus. Filozofia e tot atît de simplă ca muzica dacă o ascuți în renumita (Verzicht) cum spune Heidegger: Umilînță și renunțare cere orice cunoaștere — demut und verzicht și așa adăuga mereu înnoind și obiectul de cercetat și pe căutător.

Ion ALEXANDRU

15 mai 1969, Freiburg

EMIL BRUMARU

Detectivul Arthur

Detectivul Arthur va sosi împreună cu umbrele serii, precuț, Avînd în valiza-i ușoară motanul lui leșez pe care-o să-l lese puțin, Înainte de-a-ncepe ancheta, să cînte-n fofoalu din flaut În vreme ce dînsu-și va umple, trist, pipa cu crini.

Și-a doua zi, plin de candoare, la micul dejun, Cînd fluturii beau cafeaua și cățeei minică dantele de fete de masă, Va îmbrăca cel mai moale și fraged costum C-un inger brodat sub rever și cu nasturii uciși în mătăsoasă.

Apoi va cîti elegii dintr-b veche revistă Și sprîjîndu-se-nceț cu o mină subțire, prelungă și stranie De pianina pensiunii, deodată, spre-a-și dovedi că există, El va muia, surizînd dureros, o căisă-n șampanie!

Rugăciunea

detectivului Arthur

1. Nimeni și nimic nu mă poate opri, la ora cinci după masă, Cînd lumina e albă și-n magazii toamna miroase și stranie De pianina pensiunii, deodată, spre-a-și dovedi că există, El va muia, surizînd dureros, o căisă-n șampanie!

2. Nimeni și nimic nu mă poate opri să caut prin santuri bucăți de ziare, Să iubesc către seară apa și pietrele mari de sub poduri; oh, istovii, Să sărut o scară ce putrezește în bursturi de lingă ziduri amare. În timp ce turnicile trec, și să fiu fericit...

3. Nimeni și nimic nu mă poate opri să ascuț pe o treaptă a casei safirul tocit Cu care tai carnea suavă de fluturi ce-i visul motanilor mei, Să-ngenunchez pe podele în fața sticlelor lungi de oțet și ulei, Fără sfială plîngînd, și să fiu fericit..

4. Nimeni și nimic nu mă poate opri să destac în amurg un coarsnic de față (El are roțile de inger!); să găsesc pîcîntii bătrîni în pompe stricate de flii Și pe a șaptea ceșcută din sumbrul dulap o ampență ciudată, Și-apoi să umblu tăcut prin odăi, și să fiu fericit...

Fluturii din pandișpan

1. „Domnule, și vă rog să mă credeți, imi vine atît de greu Să vorbesc, de o vreme, la masa Pe care o iau sub parafolul iubitelui meu, Din pandișpanul tăiat la desert zboară fluturii abăștri și fini ca mătăsoi!”

„Atunci cei doi motani somnolenți, îngrășați cu dulceață, Ce torc de o parte și alta a coapselor mele, Fac tunde ciudate, se-agată rotunzi de perdele, Iar eu, leșînd, imi acopăr cu palmele fata...”

2. Detectivul Arthur foste molatec trei întrebări: „Doamnă, n-ați observat, c-un suris, uneori, Melci uriași tremurînd pe clantele de la intrări Cînd deschideți, pentru motanii de angora, ușile-n zori?”

„După amiază, la ora aceea contuză, Cînd sinii îi înțeti, prea mari, pe tăvița de cedru, N-ați auzit hohote mici lingă buză?” Insistă detectivul Arthur, visător și întregu..

„Cînd coborîți scările-n parc, către seară, țără și ceștepe, N-ați întîlnit un seraf în mină c-o ladă de mironidii Și cu cealaltă bătînd mingi parfumate de trepte, Făcîndu-se că nu vă vede, din cauza jeniei?”

3. Glyceria își strîne veșmîntul la piept. Nu răspunde. Detectivul Arthur, plin de delicatețe, Din buzunarele lui nepătrunse, Scoase un pandișpan albastru pe dulcelele fețe,

„Așeză grațios și candid între ei Și luînd un cuțit îl tăie dintr-o dată! O, ce pufoși se-nălțară, ce leneși, ce calzi fluturii, galbene acum, prin odăi...”

„Doamnă, șopti detectivul Arthur, permiteți-mi să mă retrag, n-o să vă uit niciodată...”

funzi povestea dragostei mele, cu dragostea mea. Să-ți dau să bei ceva...

— Atheus, e ultima dată cînd ne mai vedem. Prima și ultima.

— Nu! — Ba da, Atheus, ultima dată...

— Nu-mi spune asta, cu tonul ăsta, cu ochii ăștia; nu-mi spune asta, am să te fac să râmii cu mine, am să te împiedic să pleci, vei sta cu mine atît de mult, încît s-ar putea să fie într-adevăr ultima dată.

— Ai mai spus pînă acum vreunei fete c-o iubești? Că o iubești din gros, magistral?

— Unei singure fete i-am spus că te iubesc; pe tine Arra... O franțuzoaică. I-am spus tot, tot. Nu credeam că înțelege, speram că va pleca, eram sincer. Era româncă, timpită gafă, timpic destin! Am să-ți frămînt acum și ție aceleași fraze, dumnezeu știe dacă la sfîrșit n-ai să-mi răspunzi într-o limbă străină mie, să cînti, să cotodăcești, sau să latră, sau să caști într-o limbă străină.

— Oricum, Atheus, de văzut n-o să ne mai vedem. Poate în vis, să hotărîm un loc de întîlnire, un loc pe care să-l visăm amîndoi, un loc în alb, Alabastru de pildă; în nopțile în care n-ai să vii o să cînt, în nopțile în care n-am să vin, ai să visezi, acolo, în Alaska, și visul visului ți va servi de realitate...

— Rămii cu mine Arra, rămii a mea, și dansul soarelui va fi soarele nostru, rămii cu mine și luna se va molipsi de sexul soarelui, și ei va fi soarele nostru, rămii a mea, vom fi doi crabi de noapte largi la suflet, și vom gonii mereu la dreapta, mereu la stînga, ne vom depune یره la bancă, vom număra cu infragurire bancoțetele-plăgi, să nu mă crezi, Arra, văd după ochii tăi că nu trebuie să mă crezi!

— Să nu mă crezi, Arra, totul e miserabil alături de mine, nu te-ăș putea învîta decît înotul perplex în asfaltul cînit, alături de mine vei începe să-ți vinzi cerurile petice și rufoase, cerurile de zestre, pînă la despuieră totală, pînă la descumarea perfectă, cînd nu-ți va mai rămîne decît osul cerului, urît lucru osul cerului. Să nu mă crezi, Arra, să mă crezi prost și rău, căci sufletul meu e-o mare blondă, de mic umblu cu marea vopșită și-aștep să fiu prins. Rămii a mea!

— Mă! să nu plîngi că-ncep să plîng și eu. — Nu plîng. Du-te dracului!

— Toată situația asta e penibilă. Nu pot rămîne a ta, n-ai de unde să știi de ce, n-am avut curajul să-ți spun...

— Nu fii copchil, Arra, eu am avut curajul să-ți spun.

— Te urăsc! Nu-mi spune ce știi. Nu te urăsc pentru că știi, pentru că mi-ai spus că știi, te urăsc pentru că într-adevăr s-ar putea să știi. Ne rămîne însă Alaska.

— Arra, mă faci să mă gîndesc că există un soi de conductibilitate mai dihai ca a fierului: aceea a omului, a omului care lasă fierul să treacă nestingherit prin el, adînc, pe sub coasta a șasea.

— Vorbești prostii!

Atheus îi căută trupul, „drace, nici Arra nu-i împărțită în meridiane și paralele, nici un punct de reper, cum naiba să te orientezi pe ea în întunecimea asta?”. Își zîmbrîu unul altuia în întuneric, poate cu dorința secretă de a pleca iar de la Varujan, alergînd. de a intra pe ușă tot așa, alergînd și tîndu-se de mină, de a se ghemui din nou în pat fericiți, alergînd.

Vina lui Atheus a fost aceea de a povesti la școală aproape totul, cu tonul cu care sînt povestite niște biete cuceriri. Erau mulți în clasă care auzeiser de Arra. Era și Vald, fratele Arrei.

Totul a ajuns la urechile lui Varujan. Cu Atheus s-a întîlnit în după amiaza următoare, într-un loc mai retras, „doar n-am să-aștept să te urăsc ca să te pot bate”, spunea Varujan în timp ce dădea; Atheus s-a lăsat lovit, cu privirile în pămînt. „Dacă bătaia e ruptă din rai, atunci raiul e o porcărie” își spunea mereu, dar rezista.

— Spune-mi, Varujan, ce i s-a întîmplat Arrei? — Pac!

— Nu mă întrerupe. Așteaptă pînă te bat. Pînă mă plictisesc. Ești un puști găozar și oticos și habar n-ai să-ți ții gura. Asta să-ți fie lecție.

Se oprîră. Adică se oprî Varujan.

— Bă Atheus, mai sună-mă. Arra e bine. Să nu necerci s-o mai vezi. Te-am pupat, și altădată să fii cumîntec.

Intr-o bună zi, nemaiputîndu-se stăpîni, Atheus privi înapoi, spre continentul Iubirii sale, victima a uitării, ufind că trebuie să uite și încercînd să-și reamîntescă tot. Privi spre continentul Iubirii și înțelese.

Din clipa aceea rămase împietrit, stîlp de sare, sare din sare pămîntului, cu sufletul scorbura în nunte de sare, străvezii și nesîmțitor. Turme mari de prieteni veneau să-l lingă, să-i ogăiască rînille, stîlp de sare, victimă a Memoriei, stupid lucru să lingi rînille unui stîlp de sare, ineficace...

Cei patru domni se iviră iar, însoții de data

Balul de la Cercul Militar începea la ora nouă. Mama și mătușa Mătușica hotărâseră să apară la ora zece deși domnișoara Herbst, consuitată în această problemă, declarase că adevărata lume bună era întotdeauna punctuală. Mătușa nu contesta educația și bunul gust al domnișoarei Herbst, totuși considera că erau o serie de probleme în legătură cu care domnișoara era depășită, manierele se mai schimbaseră și domnișoara n-avut cum să și le însușească pe cele noi. Pentru că mătușa Mătușica era sigură că la teatru, la bal și la curse era „chic” să intrize. Nu putea spune de unde aflase și nici pe cine văzuse făcând așa dar era sigură că așa era mai bine. Stătea culcată pe canapeaua din salon, cu gîtul, fața și brațele uitate cu cremă preparată cu miere, unt de cocos, lapte de castraveți și parfum de crin, cu buclele prinse într-un fileu de păr, cu două tamponașe de vată pe ochi înmuiate în ceai de mușetel și visa scările Cercului Militar cu garda albă a coloanelor de marmură, sala mare cu nișe luminate discret, plafonul înalt împodobit cu stucaturii aurite, lămpile de bronz cu brațele de frunze încercate cu șiruri transparente de mărgelă, cristale tăiate în zeci de fațete, înghițind la come lumina becurilor pe care le ascundeau și împraștind-o fantastic în săgeți albastre, roz, aurii și verzi.

Adora orele dinaintea petrecerilor, clipele de destindere impuse ca să arate lină și odihnă în timpul serii, emoția dulce trezită de imaginea rochiei noi care aștepta întinsă pe patul din dormitorul Mamei, speranța unui succes niciodată alina înaintea.

Mama era altfel. Părea plătisită, descopea întotdeauna în ultimul moment că n-are ciorapi asortați la rochie, că una din mănăși se răfăcise, că n-avea nicio bijuterie „mai de Doamne ajută!”, că n-avea niciun rost să piardă o seară suportând conversații neinteresante cu diverși tipi neinteresanti care aveau proasta inspirație s-o invite la dans, fumul de țigară, mirosul acru al vinului stătut în pahare. Totuși nu refuza nicio invitație, Tom creștea, trebuia să facă din timp relații, invita și ea, primea musafiri de două ori mai bine decât fusese primită în ciuda zimbetului indulgent cu care îi ruga să mai ia o prăjitură.

Nici pentru balul de la Cercul Militar n-avea prea mult interes în ciuda faptului că doctorul Viorel, îndrăgostit de ea pînă peste cap de cînd operase și îndreptase privirea lui Tom, o rugase să accepte invitația de dragul lui.

Nu putea să-l refuze. Tom se uita nămănit, nimic mai mult amintea privirea crucisă ochii îi erau cum apropiati, plasați prea aproape de rădăcina nasului lung, dar privirea era cit se poate de dreaptă, operația fusese cit se poate de roșie, doctorul Viorel cit se poate de încântat. Era prima lui operație serioasă și primul succes. Poate de aceea se îndrăgostise de Mama. Era și compozitor, cînta binisor la pian și la vioară, compusese pentru Mama tango-ul „Clupele de nostalgie” și probabil versurile pline de sentiment se refereau tocmai la clipele în care cu inima cit un purice îndreptase ochii lui Tom.

Anca și Tom mureau de nerăbdare, urma că Berta să le însoțească pînă la intrare, să privească toate trei femeile frumoase la brațul ofițerilor, să tragă cu ochiul prin usa de cristal la sala de bal și să se întoarcă acasă cu subiecte de visat pentru întreaga noapte.

Fetele se înțelegeau destul de bine, Anca se obișnuise cu capriciile fetei lui Tom, o lăsa în pace de cînd ori avea chef să rămîna singură, se apropia numai dacă era chemată, dacă îi venea vreo idee organiză o adevărată cucerire politică, în așa fel ca Tom să creadă că ideea îi aparținuse ei de mult.

Tom se lungise, se subțiasă, îi rămăseseră ochii scurți. Nu era frumoasă și lingă ochii imbiatori ai Ancăi, rotunzi și sculptori ca niște lacuri negre, de munte, lingă tenul alb, strălucitor și neted pentru care Anca era alintată, ciupită de obraji și sărutată la com. Tom reușea să fie chiar urât. Simțea. Se uita în oglindă și-i spunea că nu-i adevărat. Se privea lung și ceda. Era adevărat dar n-avea ce face. Și mai era ceva, domnișoara Herbst îi spusese că frumusețea n-are nicio importanță, că poți fi frumoasă și viața nu-ți oferă nimic. Chiar Berta, care nu fusese toată viața decît o femeie proastă avea păreri de fel:

„Femeia frumoasă și fără minte este ca un inel de aur pus în ritul unui porc”.

Cunoscuți frica. O simțise în inima ei și-o văzuse în ochii Mamei. Dar n-a spus. S-a culcat cumințe pe masa de operație și-a strîns pumnii. Auzea vocea Ancăi cerind să fie lăsată în sală. S-a ridicat și i-a cerut Mamei să n-o lase pe Anca să intre. Apoi nu s-a mai mișcat de loc. A fost mai dureros decît își închipuise și a durat îngrozitor de mult. Legată la ochi n-a văzut nicio clipă negru. Închisese în memorie toate nuanțele de verde și roșu, combinații de portocaliu cu albastru pe care nu le văzuse niciodată nicăieri și pe care bandajul din jurul ochilor le impunea ca un ecran uriaș, fără margini posibil de atins. I s-a scos bandajul și Tom s-a privit într-o oglindă cu emoție. A văzut două bile verzi ca mugurii de salcie din care atîrnau capete de sfoară, încrețite și uscate de singele de pe ele ca niște rime pregătite pentru pescuit și uitate în cutie. A urmat timpul dol ca cel, orice operație necesită în timpul unui se face în doi timpi. Cînd s-a întins pe masa de operație a avut straniu sentiment că toată viața urma să fie așa. Se va culca pe masă, doctorul Viorel o va opera, Mama o va ține de mină tot timpul și-o va mîngia pe picioare în timp ce va scînci, îi vor aduce dulciuri și siropuri răcoritoare, ciocolată și înghețată preferată, va vedea culorile alergîndu-se în cercuri și triunghiuri pe ecranul minții ei de copil și al bandajului legat la ochi, își va regăsi privirea în oglindă țînd lacomă din obiectele cu franjuri însingurate, rămase de la operație. Dar n-a văzut așa. A izbucnit în ris cînd și-a văzut ochii apropiați și tiviviți cu gene negre, dese și întoarse ca ale păpușilor.

— Mamă, eu am ochii verzi? se minuna Tom.

Mătușa Mătușica i-a pus pîrul pe moate și a doua zi i-l a pieptănat invitîndu-l buclele pe degetele arătătoare. Pîrul încetînd abia îl ajungea în dreptul urechilor, se înălța deasupra frunții într-o buclă înțepită cu o agrafă „invizibilă”, se umfla deasupra urechilor ca două gozoase pufoase.

Îi venea să cînte. A traversat strada Casteluului și-a făcut prima vizită. A ciocănit în usa de stejar și-a așteptat.

— Cine e?

— Sunt eu, Tom, domnișoară.

— Tom! Ce bucurie! Semeni cu Portretul doamnei Menier. Extraordinar ce mult semeni.

Tom s-a înfuriat de plăcere dar n-a îndrăznit s-o întrebe pe domnișoara Herbst, cine era doamna.

Au urmat zile minunate. Anca era o fire veselă și lingustoașă, punea o sută de întrebări și aștepta o sută de răspunsuri, domnișoara era mereu obligată să le povestească întâmplări pe care le îngropase de mult într-o prătină uitată, plimbări cu trăsura, cumpărături făcute pe Champs Elysee, vacanțe petrecute în Spania. Uneori scotea din dulap cite-o rochie pe care o purtase cu treizeci de ani în urmă, se îmbrăca avînd grijă să nu se sfîșie tăfăușă arsă de timp, își punea pe umeri o pelerină de dantelă și se plimba în fața fetelor, arătîndu-le cum se ține capul și spatele, cum se leagă soldurile fără să fie vulgar, cum se salută o doamnă mai în vîrstă, una mai tînără și un domn serios, cum se răspunde la salutul unui domn

prea curtenitor, cu și cum se întinde mina. Anca rîdea în hohote, Tom asculta cu ochii măriti.

— Domnișoară Herbst, noi l-am cunoscut pe Domnul Frumos și i-am pus cojile de la seminte în palme, a mărturisit Anca.

Tom și-a înclăștat făcile și-a așteptat ca fața albă a domnișoarei să se îmbujoreze de rușine.

— Domnul Frumos? Care domn? Cine e Domnul Frumos?

— E un domn foarte frumos, cu dinți albi și mînăși albe. Ne dă bani pentru prăjituri și pentru bomboane.

— Tom! Spuse domnișoara Herbst. Mă întreb mereu cum ai să fi cînd ai să crești. Ce vrei să te faci Tom?

De fiecare dată Tom răspundea altceva. Era întrebarea care o speria cel mai mult. N-o interesa viitorul dar ar fi vrut ca domnișoara Herbst să se minuneze de alegerea ei, s-o laude și s-o pretuiască. O iubea și nu știa cum să-și mărturisescă dragostea, devenea tăcută și stîngace, geloasă de cite ori Anca îi făcea cu atîta ușurință fel de fel de complimente: „Ce frumoasă sîntei astăzi, domnișoară!”, „Ce rochie frumoasă aveți și ce bine mirosiți!”, „Îmi plac mărgelile dumneavoastră!”, Tom vedea că domnișoara

mătușa își contura ochii cu rimel verde, își lăpăia genele false și aplica pe ele un strat gros și strălucitor de lac negru. Mama prefera să aibă obraji palizi, mătușa îl acoperea cu tinte subțiri de roz, intinse delicat de-a-lungul pomelilor. Mama folosea un ruj roșu, ca cîreșele coapte, mătușa își colora buzele cu violet intens. La sfîrșit arătau amîndouă ca niște măști de carnaval, frumoase dar fără căldură, cu expresiile rigide, împrumutate. De obicei Bazilică se supăra și începea să discute.

— Noi sîntem mici burghezi modesta. Trebuie să ne cunoaștem lungul nasului și să nu trezim invidia concetăenilor.

— De concetăeni mihi arde mie acum, se scandaliza Mama. Cînd primesc complimente îți place, nu? Cînd îți spun prietenii că ai nevastă frumoasă, îți place, nu?

— Bine, dar numai așa de la Tănase am auzit că se pitează așa. Ce, tu ești de la Tănase. Care femeie cumsceade iese cu așa cap în lume?

Mătușa nu acorda nici o atenție părerilor lui Bazilică, și Mama și ea nu fuseseră decît două femei fără noroc, erau convinsă că meritau vacanțe la Monte-Carlo și blănuiri de vizon, nu salariul de sub-înginer adus de Bazilică și hirtioapele din Covasna în care

încordat al bărbatilor și dispăreau după stelele ficșilor.

Doctorul Viorel apărea din cinci în cinci minute pe terasa cu arcade, privea îngrijorat strada Ciocăntitorilor de argint, se apleca peste balcoadă, reflectoarele îl prindeau în pupilele lor, o clipă fireturile hainei deveneau de aur, silueta lui se retrăgea, aurul dispărea, terasă rămînea pustie.

Mătușa Mătușica a oprit mașina chiar în fața scării. A coborît ridicîndu-și poala rochiei de paie, dezvelind virtutele ascuțite ale pantofilor de mătase, țînd capul aplecat pe un umăr, cu nasul virit în orhida de catifea roz care-i împodobește bretea. Aștepta ca Vancea să sară să închidă portiera, să-i ofere brațul Dar Vancea se uita impresionat la becurile colorate și la ghirlanda de brad. Bazilică a citit cu voce tare „BINE AȚI VENIT!” și Vancea a surîs multumit:

— Ce draguț din partea lor!

Tom a rămas pe scările de la intrare cu Berta de mină, Anca s-a repezit s-o sărute pe Mama. Pe terasă a apărut doctorul Viorel, l-a acoperit alb reflectoarelor, Mama l-a văzut și i-a făcut cu mina, fireturile hainei lui au dispărut, terasă a rămas din nou pustie.

CORINA CRISTEA

seară de bal

și făcea plăcere să audă, încerca să găsească ceva nou, la care Anca nu se gîndise dar obraji îi se îmbujorau înainte de a spune și renunța.

Vancea studia verbele neregulate, ieșea seerie pe balconas și le repeta cu voce tare. Trecea printr-o criză de creație, nimic nu reușea să-l inspire, ajunsese la concluzia că singurele opere mari care au rezistat timpului au fost cele inspirate de război și cele inspirate de dragoste.

— Domnule Vancea, îi doinea domnișoara Herbst, un singur fără cultură nu poate realiza nimic. Talentul e o secretă. N-ajunge talentul dacă nu înțelegi lumea. Cred că dumneata ești prea puțin.

— N-am nevoie de citit ca să descriu războiul. N-am nevoie de cultură ca să iubesc femeile. Zicea ei cu tonul unuia pentru care Venus era o cabotina de varietate. Sînt țîran și vreau ca glasul meu să fie glasul gloatei și-al pămîntului.

— Frumos, frumos! Dar foarte greu. Cu cit ești mai țîran și mai greu. Trebuie să fii foarte citit și înțelegător ca să faci din glasul tău glasul țîranului care te-a născut. Domnule Vancea, eu cred că dumneata ești pe marginea unei prăpăști. De ce vrei neapărat să sari în ea? De ce nu mai aștepti un pic? Eu te sfătuiresc să urmezi cursurile serale. De ce nu profiți de ele, de ce nu vrei să profiți?

— Pentru că nu sînt un profesor. Eu vreau să gîndesc, singur, să știu totul singur. Să descopăr cu adevărat viața, să te trăiesc.

— Frumos, frumos. Dar foarte banal. Aproprie vulgar.

— Domnișoară! Viitorul e al meu și al oameilor ca mine. Îmi pare rău, te apreciez

slujba bărbatului o forța să-și risipească viața. Dar războiul incurcă destinele, strică casele, nimicește speranțele.

Tom și Anca miroseau toate borcănasele mătușii, desfăceau tuburile de ruj, încălțau pantofii cu tocuri înalte mergînd cu genunchii îndoiti, își prindeau de lobul urechilor clipșurile în formă de floare.

Mama, cînd ieșea în lume își lăsa pîrul liber, îl acoperea umerii ca o mantie aurie și pufoasă, citeva suvițe îl acopereau jumătate din frunte, cadeau de-a-lungul feței palide și se întorceau pe decolteu într-o buclă rebelă. Mătușa era mică de statură, gîtul scurt și grăsup care pieptănătură înaltă, bucle în virful capului și zulfii rățâciți de-asupra urechilor mici.

Bazilică n-avea probleme cu moda, purta tot ce-i cumpăra Mama, dacă Mama l-ar fi cerut să meargă la bal la Cercul Militar cu pantalonii bufanți și ciorapi tricotati în dunguile ar fi mers bucuros, era sigur că n-ar fi trezit invidia nimănui, ar fi fost corect și gata.

Tom, Anca și Berta au plecat înainte. Mama mătușa Mătușica, Bazilică și Vancea veneau cu mașina. Berta ținea telet de mină, lumînile felinarelor aprindeau lumînțe în ochii lor, se sprijineau de ea și săreau într-un picior întrecîndu-se care sare mai mult. Au traversat piața și în dreptul biseriei Berta le-a pus să facă semnul crucii. Deodată piața s-a umplut de undele grele ale ciopotului, s-a învîrtit în ele și după ce glasul lui mătășica s-a stins, undele s-au lăsat greu de zădărnici de piatră cioplită reprezentînd simboluri de breșe uscate, s-au pătruns unele pe altele, au sîngat ca o mare cu valuri, apoi ca o mare de frunze uscate și-au domolit.

Desen de CHAGALL

foarte mult, dar cei ca dumneata dispar, nu se potrivește de loc cu timpurile. Prefer să fiu vulgar decît demodat.

Domnișoara era înțepită și uneori își oprea cu greutate plînsul. Se întebra cum un om timid ca Vancea putea să fie arit; de mîtoacan și brutal, cum putea s-o facă demodată cînd erau zile în care îi aducea flori, îi puneau în trebură, copilăroase dar nu prostest, asculta interesat și cumințe ca un elev silitor, răspunsurile ei, formulate cit mai simplu, cit mai accesibil.

— Viitorul e al lui Tom, domnule Vancea. Nu cred că Tom va gîndi ca dumneata. Fii atent să nu te disprețuiești generația care vine. Dacă ești demodat ca mine nu te pot înțelege, cei foarte tineri nu te vor accepta. Fii atent domnule Vancea!

Totuși rămîneau prieteni. Aveau chiar o fotografie împreună, făcută în parc lingă un urs împaiat. Vancea se rezima de urs și stătea cu minile încrucișate, domnișoara Herbst ținea ursul de labă și zîmbea intimidată.

Mătușa Mătușica era de-a dreptul geloasă pe plimbările lor, gîndea de multe ori că domnișoara fusese „mare poamnă” la vremea ei.

— O caută moartea pe-acasă, zicea ea, și ei îl arde de plimbări cu poezii și fotografii cu urși împaiati.

Poate de aceea doinea de la bal să fie mai frumoasă ca de obicei, să-l scoată pe Vancea din minți, să vadă Vancea că putea fi iubită și fără filosofie și conversații savante care o plictiseau și o făceau să se întrebă „Ce vreau eu de la dobitoacul ăsta?”

— Mai înții fardatui. Mama în fața oglinzii din dormitor, mătușa în fața oglinzii din baie, unde lumina era mai puternică, se vedeau mai bine ridurile care trebuiau mascate, culorile care trebuiau să nuanțeze tenul. Mama își colora pleoapele cu bleu pal, mătușa cu argintiu. Mama își rimela genele cu negru,

A apărut printre ficșii, Mama își lăsa șalul la garderobă, mătușa îl apucase pe Vancea de braț și-l ținea bine, să nu-l scape, Bazilică zîmbea la toată lumea, intimidată, speriat, rățâcit. Au dispărut după frunze, Tom și-o închipuia pe Mama înaintînd între Bazilică și doctorul Viorel, desigur toți se vor uita la Mama cum merge de grațios, cu brațele goale și albe, cu brîna lată, de aur, prinsă deasupra cotului stîng, vor căuta să ghicească umerii albi ai Mamei din spuma pîrului blond, ochii înguști și oblici, puțin triști, scîntînd după suvițele de păr care-i cădeau pe obraji.

Șiau toate trei că au ajuns în sala mare, orchestra intona Clupele de Nostalgie, era un omagiu Mamei, Bazilică nu știa nimic, mătușa zîmbea complice, totul era misterios, fascinant, tulburător.

— Ce bine e să fiu om mare, a oftat Anca.

— Nu-i totdeauna bine, a spus Berta lîndu-se de mină. Să mergem acasă, o fi venit pisica și găsește geamul închis. Eu numai odată am fost la un bal, o singură dată. A fost un bal mare și elegant, nu ca ăsta de-a cum. Balul C.F.R.-ului. Am dansat toată noaptea și m-au durut două zile picioarele. Dar „Unui nebul nu-i șade bine să trăiască în desfățiri”.

— De ce? a întrebato Tom.

— Cum de ce? Așa scrie la carte. Cînd ai să fii mare ai să citești și-ai să vezi că așa e.

La castelul de apă s-au oprit și s-au uitat cum dorm porumbii. Unii gungureau și Berta le-a spus să așa fac și ei topii în somn. Stelele erau foarte albe, strada avea culoarea cerului și nimeni nu mai era pe stradă, le răsunau pașii înfricoșîndu-le. La domnișoara Herbst era lumina, Tom știa după albastrul perdelei că era aprins lămpadarul cu abajur din pene de păsări. Domnișoara Herbst nu se culca niciodată mai tîrziu de ora zece, susținea că un somn regulat păstrează tenul frumos, prin mîntea ficăruia a trecut întrebarea „De ce nu doarme domnișoara?”

— Mademoiselle Herbst, j'ai peur... Avea buzele învințite și fața albă, mult mai albă decît de obicei, aproape albastru. Tom și-a închipuit că-i era frig, și-a mușcat buza de jos ca să-și risipească frica, a străbătut aleea fosfoantă, ușa de la scări era deschisă, o legăna vîntul, scara era luminată, Tom a urcat înfricoșat de coarnele de cerb de pe pereți, a deschis usa camerei de la etaj și-a simțit căldura focului de lemne care se stîngea în sobă cu utilime troznete și suspine. A pipăit cu virful degetelor abajurul de pene, florile de porțelan de pe măsăuța de lucru, rama oglinzii, a privit strada lînistă și-a mîșcat draperia înfrorată în care praful și parfumul de violele pătrunseseră în adînc. A luat pîedul scotian lăsat într-un fotoliu dar cînd s-a iasă pe ușă s-a oprit. A lăsat pîedul jos și-a citit urechile. Numai lînistă. S-a apropiat de bahtul-ul Boule, cu ușa luorată în ecaille și dantelă de alamă, l-a deschis și cu inima cit un purice a scos cutia. Cutia ei dragă, cutia ei iubită. A învîrtit de cheie și-a respirat adînc. A început să ridice capacul, din catifeaua brodată cu mărgelă se ridica trupul transparent al canarului galben cu clipirile vesele ale ochilor lui mici, de piatră verde. A început să se învîrtă cîrîpînd, scînteile din trupul lui deveneau flăcări în lumina abajurului albastru, zburau ca niște funigii, umpluseră camera ca o ninsoare. Canarul s-a oprit din cîntat, pleoapele de aur au căzut peste ochii și el a adormit în culcușul lui de catifea și mărgelă.

Tom s-a apropiat de masă și-a deschis coșulețul de lucru de mină. În el erau ghome de lînă gri, citeva moșoare cu fir argintiu, o panglică tricoloră, o cutie cu capacul transparent prin care se vedeau nasturi mici de sidex, un degetar de metal galben.

Cădeau frunzele înfrînzînd lînistea nopții. Pe stradă s-a auzit troptul unui cal, trei, o trăsura, sunete subțiri ajungeau la castani, o cîmpie de sticlă lovită de un cal cu copite de sticlă, niște sunete tremurătoare izbîndu-se de castani, înălțîndu-se delicat spre stele, făcîndu-le să vibreze ca pe niște stele de sticlă.

Tom s-a apropiat de balansoar.

— Mademoiselle Herbst, j'ai peur... Avea buzele învințite și fața albă, mult mai albă decît de obicei, aproape albastru. Tom și-a închipuit că-i era frig, și-a mușcat buza de jos ca să-și risipească frica, a străbătut aleea fosfoantă, ușa de la scări era deschisă, o legăna vîntul, scara era luminată, Tom a urcat înfricoșat de coarnele de cerb de pe pereți, a deschis usa camerei de la etaj și-a simțit căldura focului de lemne care se stîngea în sobă cu utilime troznete și suspine. A pipăit cu virful degetelor abajurul de pene, florile de porțelan de pe măsăuța de lucru, rama oglinzii, a privit strada lînistă și-a mîșcat draperia înfrorată în care praful și parfumul de violele pătrunseseră în adînc. A luat pîedul scotian lăsat într-un fotoliu dar cînd s-a iasă pe ușă s-a oprit. A lăsat pîedul jos și-a citit urechile. Numai lînistă. S-a apropiat de bahtul-ul Boule, cu ușa luorată în ecaille și dantelă de alamă, l-a deschis și cu inima cit un purice a scos cutia. Cutia ei dragă, cutia ei iubită. A învîrtit de cheie și-a respirat adînc. A început să ridice capacul, din catifeaua brodată cu mărgelă se ridica trupul transparent al canarului galben cu clipirile vesele ale ochilor lui mici, de piatră verde. A început să se învîrtă cîrîpînd, scînteile din trupul lui deveneau flăcări în lumina abajurului albastru, zburau ca niște funigii, umpluseră camera ca o ninsoare. Canarul s-a oprit din cîntat, pleoapele de aur au căzut peste ochii și el a adormit în culcușul lui de catifea și mărgelă.

Tom a închis bahtul-ul, a ridicat pîedul și-a coborît scara în fugă. O căldură plăcută îi cuprinsese inima, în urechi păstra cîrîpîl.

A acoperit-o cu pîedul și cum balansoarul s-a mișcat ușor, Tom a început s-o legene, sperînd să trezească și s-o bucuire. Spatele domnișoarei s-a lipit de spătar, mișcarea s-a schimbat, trupul s-a desprins și-a rămas o chipă drept în aer, mișcarea s-a schimbat, spatele s-a lipit de spătar, trupul s-a desprins teapăn, toată greutatea era înainte, capul a căzut în piept și domnișoara a căzut lovind poadeaua cu capul și trupul ca un trunchi de lemn, bubind puternic rămînd tot teapănă și tăcută.

— Mademoiselle! Herbst! a tipat Tom.

Căzuse cu brațele sub ea, cu fruntea izbînd scîndurile de pe jos, cu picioarele strîns, parcă rupte de la genunchi.

Tom a început să tipe, simțea umbrele castanilor stringînd-o de gît, pașii îi erau prea mici, fuga pe pietriș îi era împiedicată, clanta de la poartă nu se deschidea și țipetele ei se înzeca pe bolta gangului. S-a agățat de clanta și și-a strîns genunchii lăsîndu-se grea, clanta a sărit, poarta a alunecat spre perete prînd-o pe Tom agățată de ea. A traversat strada țîpînd și plîngînd în hohote, a acoperit cu țipetele glasul clopotelului și-a început să bată cu pumnii în geam la Berta.

La ferestre au apărut vecinii. Clacsonul mașinii a părut îndecent. Conducea doctorul Viorel, mătușa Mătușica era beată, cînta „Cel din urmă tango”, Bazilică rîdea și sugînta multumit.

— Au dus s-o ridice, Mama părea foarte înaltă în rochia lungă de seară. Tom se lînistise, se uita la mătușa Mătușica, cerul se alba înmulțîndu-și stelele, vocea mătușii nu era stridentă, nu spărea lînistea, o mîngîia, o făcea dulce și caldă, „Ți-am cîntat sub fereastră / Pentru dragostea noastră / Care-am s-a sfîrșit.”

— Mademoiselle! Herbst! a tipat Tom.

Căzuse cu brațele sub ea, cu fruntea izbînd scîndurile de pe jos, cu picioarele strîns, parcă rupte de la genunchi.

Tom a început să tipe, simțea umbrele castanilor stringînd-o de gît, pașii îi erau prea mici, fuga pe pietriș îi era împiedicată, clanta de la poartă nu se deschidea și țipetele ei se înzeca pe bolta gangului. S-a agățat de clanta și și-a strîns genunchii lăsîndu-se grea, clanta a sărit, poarta a alunecat spre perete prînd-o pe Tom agățată de ea. A traversat strada țîpînd și plîngînd în hohote, a acoperit cu țipetele glasul clopotelului și-a început să bată cu pumnii în geam la Berta.

La ferestre au apărut vecinii. Clacsonul mașinii a părut îndecent. Conducea doctorul Viorel, mătușa Mătușica era beată, cînta „Cel din urmă tango”, Bazilică rîdea și sugînta multumit.

— Au dus s-o ridice, Mama părea foarte înaltă în rochia lungă de seară. Tom se lînistise, se uita la mătușa Mătușica, cerul se alba înmulțîndu-și stelele, vocea mătușii nu era stridentă, nu spărea lînistea, o mîngîia, o făcea dulce și caldă, „Ți-am cîntat sub fereastră / Pentru dragostea noastră / Care-am s-a sfîrșit.”

— Mademoiselle! Herbst! a tipat Tom.

Căzuse cu brațele sub ea, cu fruntea izbînd scîndurile de pe jos, cu picioarele strîns, parcă rupte de la genunchi.

Tom a început să tipe, simțea umbrele castanilor stringînd-o de gît, pașii îi erau prea mici, fuga pe pietriș îi era împiedicată, clanta de la poartă nu se deschidea și țipetele ei se înzeca pe bolta gangului. S-a agățat de clanta și și-a strîns genunchii lăsîndu-se grea, clanta a sărit, poarta a alunecat spre perete prînd-o pe Tom agățată de ea. A traversat strada țîpînd și plîngînd în hohote, a acoperit cu țipetele glasul clopotelului și-a început să bată cu pumnii în geam la Berta.

La ferestre au apărut vecinii. Clacsonul mașinii a părut îndecent. Conducea doctorul Viorel, mătușa Mătușica era beată, cînta „Cel din urmă tango”, Bazilică rîdea și sugînta multumit.

O noapte la Crillon

de MIRCEA MOISE

L-am găsit mîncînd hors d'oeuvre, avînd vreo jumătate de duzină de soiuri în fața și bînd bere dintr-o cană de pămînt înaltă, la o masă din restaurantul de pe insulă, foarte probabil, cel care fusese cîndva al doamnei Lecomete.

— Hello bătrîne!... te caut de mult, l-am spus oprindu-mă lîngă masa lui.

— Atunci stai jos și cere ceva, mi-a răspuns simplu. Aici se poate minca bine...

— Aș fi de acord, dar mă gîndesc că poate vrei să fi singur în seara asta.

— Nu fi prost. Mi-a plăcut întotdeauna să iau masa împreună cu prietenii, lucrul ăsta îl știu oricine.

— E draguț din partea ta, bătrîne. Foarte draguț, ținînd cont de faptul că nici nu mă cunoști.

— Ba te cunosc, ripostă el categoric, învîluindu-mă într-o privire fugară. Mutra ta îmi spune că scrii și asta e suficient. Așa dar cere de mîncare și spune ce vrei să bei.

Aș zice, pentru început un brandy. Sau poate un pernod. Ai băut vreodată pernod?... E un fel de absint de culoare verzuie cu gust de lemn dulce. Cere ce vrei și simte-te bine... Ești invitatul meu.

Am cerut un aperitif, brandy cu sifon. Se înnopta. Pe Sena trecea un bateau mouche, luminat feeric. Apele fluviului irizau cu luciri de smoală. Pe malul dinspre Quai d'Orleans al insulei Saint Louis conturul sters al copacilor ploconțiți asupra fluviului păreau fantome.

— Te caut de mult, bătrîne. La noi ca și aiurea ai mulți prieteni. Știu unul care ți-a închinat o poezie tare draguță: „Bătrînel care nu știa să mîntă, avea la el, în dormitor, o flintă...”

— A, te referi la povestea din 1961 de la Ketchum Idaho?... Trebuia s-o fac, crede-mă. În ultima vreme, ochiul a început să se tulbure, mina să-mi tremure și scapam tot ce-mi des vinatul. Bautura nu mai avea gustul de alădată și mă simțeam tot mai obosit, încît nu mai aveam nici chef de a scrie. Cînd nu mai ești bărbat, nu mai ești nici scriitor. Despre ce ai fi vrut să mai scriu?... Trebuia s-o fac, mă înțelegi?

— Da, te înțeleg, dar nu ți-a fost teamă?

— Să fiu cîștit mi-a fost mai tot timpul. Atunci, însă, nu.

— Spune-mi, cu ce sentiment ai plecat?

— Cum pleacă omul ostenit la culcare. Setos de liniște și de repaus.

— Da, te înțeleg, dar nu trebuia s-o faci totuși.

— Mi-a plăcut întotdeauna să fiu sincer. Am fost și atunci. Mai bine spune ce mîncîci. Hai să luăm pui fript și ceva de băut. Bem vin?

— Vin.

Bătrînel a cerut pui și vin vechi Mumms, recoltă 1924. Am mîncat puil cu fasole verde, salată și pireu de cartofi. Pe urmă a comandat plăcinte cu brînză și mere. Vinul a fost minunat.

— Fi atent, mi-a spus, cu primul pahar din vinul ăsta trebuie să te desfeți. Degustă-l, pe urmă poți să te și îmbeti.

— Spune-mi, l-am întrebat după ce am băut prima înghițitură, ce e adevărat în toată povestea cu taurii... Ai iubit atît de mult corida?

— De bună seamă.

— Explică-mi, căci nu pot să înțeleg. Din punctul de a vedea nu te-am putut înțelege niciodată. Corida e un spectacol barbar.

— Ai puțină dreptate, dar și greșești mult. Se simte că n-ai văzut o corida.

— Nu, n-am văzut.

Pentru asta vorbești așa. O adevărată corida e un spectacol măret. Cînd matadorul e înzestrat și tot pe deasupra și curajos, lupta cu taurul e un spectacol grozav. E lupta dintre forță și iscusință. Să nu crezi că lupta e inegală. Un corn de taur infurcat spîncea mai rău ca o coasă. Să nu crezi că sabia matadorului e o armă mai primejdioasă și pe urmă să știi că o „corrida de toros” are un tîlc mai profund decît spectacolul în sine. Luptînd cu taurul, matadorul luptă de fapt de fiecare dată cu adversari mult mai neîndurători, cu hazardul, cu managerii și mai ales cu cei din tribune care îi hotărăsc soarta. Cu fiecare corida, el reclamă dreptul la o altă viață, de cele mai multe ori în schimbul uneia sordide, apoi odată ajuns la tîntă, cu fiecare nouă corida plătește o rată din prețul pentru ceea ce și-a dorit. Și pentru asta trebuie să ai nervi tari. Crede-mă, nu oricine îl poate avea.

— Te cred.

— Ei vezi?... Și o corida poate ascunde și alte secvențe din marea dramă umană. Ști cînd pierd de obicei matadorii?... Cînd încep să le fie teamă. Și ști cînd începe de obicei teama?... Cînd ai totul, bani, glorie, atunci cînd ți-ai atins înșfîșit idealul și nu mai ai pentru ce lupta.

— De ce nu se retrag?

— Unii o fac, dar nu pot toți. Ceea ce îi oprește pe aceștia e de cele mai multe ori demnitatea. Mîndria poate fi o brățară de tinichea cu greutate de tinichea, dar demnitatea seamănă întotdeauna cu o brățară de platina cu greutate de plumb. Înșfîșit ar fi multe de spus, dar înainte de toate te sfătuiesc să vezi o corida.

Bătrînel a golit paharul și m-a îndemnat să fac la fel. După aceea a mai cerut o sticlă. Cu paharul aburit în mină, plin cu vin din sticla asea desfundată, i-am spus!

— Mi-a trebuit mult să te înțeleg, bătrîne, deși am dorit-o din totdeauna. Vreau să mai știu ceva...

— Te ascult.

— Ai fost un vîntor vestit. Spune-mi de ce ți-a plăcut să ucizi?...

— Nu mi-a plăcut să ucid, niciodată. Mi-a plăcut să vînez.

— E totuna.

— Să nu crezi. La vîntoare cel care hotărăște nu e nici glonțul, nici dorința de a ucide, ci ochiul, mina, îndemnarea, stăpînirea îndemînării. Atunci cînd vinează un vultur, adevăratul vîntor nu simte mulțumirea că a ucis, ci, că iscusința sa a învins iscusința celui mai falnic zburător, stăpîn al văzduhurilor. Ai văzut vreodată un lău vînzînd o gazelă?

— Nu, niciodată.

— Ei bine, colții și ghiarele leului sînt niște arme puternice, dar ele nu hotărăsc singure victoria. Gazela fuge bine și nu odată leul iese înfrînt. Ca s-o vîneze adesea el trebuie să fie răbdător, viclean, perseverent și asta e poate mai important ca ghiarele și colții. Viața e o vespnică luptă, iar lumea e un imens loc de vîntoare. De obicei învinge cel încusit și învingînd își demonstrează sie-și că merită să trăiască.

— Vasăzică pledezi pentru dreptul celui mai tare?

— Nu fi copil, nu pledez pentru această ordine a lucrurilor, ci doar o constat. În lumea noastră în care domnesc din plin închinămintă nu poate fi altfel. Cu toții luptăm ca să trăim pentru că ne e teamă, nu atît de moartea în sine cît de ceea ce e imediat înaintea ei și mai ales după aceea. Nimeni nu știe care e rostul existenței noastre, dar toți oamenii iubesc viața.

— Ai fost în două războaie de fiecare dată neîtrimis de nimeni. Pentru ce te-a atras războiul, dacă ai prețuit viața?

— Războiul nu m-a atras niciodată. Războiul e coșul cu murdăria al civilizației noastre.

— Și totuși, ai luptat în Italia, apoi în Spania. Ce-ai căutat acolo?...

Bătrînel m-a privit puțin curios, puțin încuiat, dar totuși blînd. A ridicat paharul și m-a îndemnat:

— Bea!... Am să-ți spun și pe urmă mergem să bem în altă parte. E ora cînd orașul ăsta te cheamă și e păcat să-l refuzi.

L-am ascultat și-am golit paharul. Bătrînel și-a aprins pipa. Un nor albăstrui i-a învîluit chipul stăvilîndu-i privirea inteligentă și bună, în vreme ce limbile de fum al unui al doilea norișor i se împletiră ca niște șerpi în barbă.

— Ceea ce m-a împins în războiul din Italia a fost pur și simplu neastîmpărul, căutarea, setea de a cunoaște, de a ști pe pielea proprie, de a înfrunta hazardul, nevoia de a confrunta poezia și viața de vis pe care ți le dăruiesc locurile și oamenii de acolo, cu realitatea crudă, imbecilă a

războiului. Acolo am învățat cu adevărat să prețuiesc viața și tot acolo am învățat să cochetez cu moartea... Ști, atunci cînd am fost rănit...

— Știu, la Fossalta di Piave. Dar în Spania, ce-ai căutat?

— Acolo a fost altceva. Spania mi-a fost întotdeauna dragă. Și spaniolii. Mă interesau caracterurile umane ale acestui popor seniorial, deslîntuit, în sufletul cărui poezia se împletește cu demnitatea de a ascunde neajunsurile și umilința în sunet de castagnete. Și a mai fost ceva... Dorința de a pătrunde sensul spectacolului acela măret născut din imperativul evoluției destinului uman. Cam asta e tot. Mai vrei să știi ceva?

— De bună seamă. Mai am multe să te întreb.

— Atunci hai să facem plata. Oriunde mergem, avem timp de vorbit. Noaptea abea a început.

Am făcut plata și am părăsit insula. Am pornit pe malul stîng, am trecut pe podul de la Quai Bethune. În dreptul lui „Select” soferul a vrut să oprească, dar bătrînel l-a îndemnat să meargă mai departe. Pe Boulevard Raspail bătrînel a închis ochii.

— Știu de ce nu vrei să privești, i-am spus. Nu-ți place bulevardul Raspail văzut din mașină. Ai spus lucrul acesta într-una din cărțile tale. Îți amintești?

— Da, îmi amintesc. Într-adevăr, nu-mi place bulevardul Raspail văzut din mașină.

— Ai încercat vreodată să-ți lămuriești lucrul ăsta?

— Nu, niciodată.

— De ce?

— Probabil, pentru că l-am găsit un lucru prea puțin important, dar probabil și pentru că evitam explicații inutile. Cînd ai prea multă explicație în legătură cu un lucru, înseamnă că nu știi despre el mai nimic.

— Da, ai dreptate.

— A urma o clipă de tăcere, pe care am întrerupt-o iarăși cu o întrebare:

— Spune-mi, ce crezi despre opera ta, acum cînd unii au început să te birfăscă?

— Ce să cred? Am făcut ce-am putut. În tot ce am scris am încercat să fiu sincer. Altfel nici nu se poate. M-am străduit să nu mint niciodată. Poate de aceea îmi birfăsc unii opera și asta nu e tocmai greu. Mai mult sau mai puțin, totul e logică formală. Depinde de premiza de la care pornești ca să preamărești sau să ponegrești un lucru. În ceea ce mă privește e simplu. Am dat întotdeauna să redau cîte ceva din viață, dar n-am încercat niciodată să dau soluții.

— De ce?

— Fiindcă n-am vrut să greșesc. Un artist e în cel mai bun caz un anchetator al vremurilor sale. Numai politicianul se vrea și judecătorul lor, dar în istoria civilizației nu a rămas nici un nume de judecător. De legiuitor, da. Licurg, Solon, Justinian. De judecători, nu. În afară de Solomon care însă a fost și rege. Un artist adevărat, după mine, este acela care reușește să spună convenabil tuturor ceea ce nu convine tuturor.

— Și pe crezi că nu poate conveni în primul rînd, tuturor?

— Să le spui faptul că viața pe planeta asta, așa cum e, nu e tocmai frumoasă. Mulți refuză să recunoască lucrul acesta pentru că recunoscîndu-l au teamă de răspunderea ce decurge de aici.

— Da, bătrîne, ai dreptate. Dar, spune-mi, ai reușit să redai tot ceea ce ai avut de exprimat, în opera ta?

— Prostii. N-am izbutit să spun mai nimic. Tot ceea ce era mai de preț de spus, am luat cu mine.

— Și totuși unii te consideră genial...

— Și totuși unii te consideră genial...

— Și totuși unii te consideră genial...

— Și totuși unii te consideră genial...

— Și totuși unii te consideră genial...

— Și totuși unii te consideră genial...

— Și totuși unii te consideră genial...

— Și totuși unii te consideră genial...

— Și totuși unii te consideră genial...

— Și totuși unii te consideră genial...

— Și totuși unii te consideră genial...

— Și totuși unii te consideră genial...

— Și totuși unii te consideră genial...

— Și totuși unii te consideră genial...

— Și totuși unii te consideră genial...

— Și totuși unii te consideră genial...

— Și totuși unii te consideră genial...

— Și totuși unii te consideră genial...

— Și totuși unii te consideră genial...

— Și totuși unii te consideră genial...

— Și totuși unii te consideră genial...

— Și totuși unii te consideră genial...

— Și totuși unii te consideră genial...

— Și totuși unii te consideră genial...

— Și totuși unii te consideră genial...

— Și totuși unii te consideră genial...

— Și totuși unii te consideră genial...

— Și totuși unii te consideră genial...

— Și totuși unii te consideră genial...

— Și totuși unii te consideră genial...

— Și totuși unii te consideră genial...

— Și totuși unii te consideră genial...

— Și totuși unii te consideră genial...

— Și totuși unii te consideră genial...

— Și totuși unii te consideră genial...

— Și totuși unii te consideră genial...

— Și totuși unii te consideră genial...

— Și totuși unii te consideră genial...

— Și totuși unii te consideră genial...

— Și totuși unii te consideră genial...

— Și totuși unii te consideră genial...

— Și totuși unii te consideră genial...

— Și totuși unii te consideră genial...

— Și totuși unii te consideră genial...

— Și totuși unii te consideră genial...

— Și totuși unii te consideră genial...

— Și totuși unii te consideră genial...

— Și totuși unii te consideră genial...

— Și totuși unii te consideră genial...

— Și totuși unii te consideră genial...

— Și totuși unii te consideră genial...

— Și totuși unii te consideră genial...

— Și totuși unii te consideră genial...

— Și totuși unii te consideră genial...

— Și totuși unii te consideră genial...

— Și totuși unii te consideră genial...

— Și totuși unii te consideră genial...

— Și totuși unii te consideră genial...

— Și totuși unii te consideră genial...

— Și totuși unii te consideră genial...

CHAGALL — Schiță de decor la baletul „Pasărea de foc” de Stravinski

TUDOR GEORGE

Balada singaporeană

Au fost și niste ierni rădăcinoase
Cu crivăte, cu viscole-n picaj —
Războinice
dînd răzmerita-n oase,
Fracturi prin codri
— ghipsuri
și bandaj...!

Au fost acele ierni
cu mari migrații
Cu hoardele de crivăte-n goiop
Cu vaurul
desfășurat ovin spații
Înămînjînd pămîntul vastul trop...

Ne-am zis pe-atunci
să nu pierim în zăpadă,
Că nu-i acela mort
și nici trîndav
în care
visul
zăbovesc-o clipă.
Din toina lui
zăuînd apoi
mai brav!

Ne-am zis:
Butații,
bului
sub-jărnă

Și arborii
prelinși în rădăcini
Și-acele fructe,
frunze ce se-amină,
Dospesc
alund
miritele grăbini!

Și nu-i decît o clipă,
o sîcîstă
Din pulsul vremii —
loră!...
Noaptea!...
Ieri!...!

În care,
germinînd
ca-ntr-o cupolă,
Pădurea vieni-și capătă puteri!

În ierni de-acelea
polizi
și-abia tineri,
Dar mai sperînd c-oare da cîndva
altrei —

Măcar
și pe-un mormînt
la Sînta-Vineri! —
Sorbeam din crîmna
aburii
seve noi...

În hruba noastră
— zisa „Singapore” —
O navă eșuată-n bulevard —
Ne-am petrecut,
damnați,
alitea ore
Cu pilnia lui Bacchus
pe standard!

Eram
convivii-acelui naufragiu
În așteptarea
nu știu cărui ceas,
Cînd
— dîncolă de-al anilor ravagiu —
Să mai salvăm splendori —
cite-au rămas...

În chip de soare
străjuia
— cumplită —
Helicea unui vechi ventilator,
Ca spada lui Damocles
rotelită
Pe creștelele noastre...
cobitor...

Dar mai ales
ne-nghesuim
în „cală” —
La „submarin” —
pe trepte
și mai jos —

Cîntînd,
ca-ntr-o conclavă cardinală
Un „De profundis”
sombriu — claramar...

Trecută-i vremea...
Mulți s-au stîns,
iar unii
S-au dus prin lume...
Eu rămas-am trist
Să cînt,
uitat,
pe marginea lagunii,
Să dau
acelor vremuri
acatist...

Daar n-am s-astept
— ziceam pe-atunci —

să-mi moară
Spre o-mi data
divinul mei convivi,
Alina timp
dînd moartea-asteptă-aioră
Și-a crîmna
cîntă-alcolii ei nocivi!

Acești bărbai frumoși
ai Oriei — Mele
Frea puși la suflet
și le minti prea puși
Îi voia cîntă-a eanecis stipe
Zbucnise din
barbaturii
și țărui!

O droaie!
O vătă!
Ori un verde!
O seacă,
un coniac,
un rom
Din iadul purulent
care ne pierde
Cosmarul nostru-i face policrom!

Ziceam
de-a țuică alăb-ărășule
Cum vîntă-n palmă-n aelicolul țoi
Cum ca-ntr-o țiuare buza și-a
cescnie

Că pare-un ghiocel
ce saltă-n bai...

Iar volca pură
— sevă cristalină —
Cînd a saltat în sîm
— de aci n-o vezi —
Și căre-i ziceam „penicilină”,
Ne amintec
mai purele zăpezi...

De seacăra galbînă, desigur,
Ziceam
că-i soare calid și plebeu
Ca trîndav
ce tremură sub friguri
Cu lumină de ceartă și de seve...

Alături am înțeles
Părea un verde tonic
din infern —
Cătrînel de seapînă
ars cu plămă —
Venial ce-l preînse Haloferm...

Cîmi-amintea de cîlibii libatții
Cu negru-ros și roz-chihlimbarii
Cînd streagul mortii-l arborau pirații
Tenînd pe mări
cmurgul stocajii...

De-arama cea lichidă
din conioace —
Stînsă-n gîtlej
ca plumbul cel topit —
Ne-am aminti pînă țirziu, încoace,
Ca de-un ev-mediu morn
și țezuit.

Or spîngile acelor sumbre toamne
Cu țoiuri singerii
crescînd ca-n erîng
În masa noastră prăbûșite
— Doamne,
Sorbite-n chip de săbii
îndelung!...

Trăiam un exotism, de bună seamă!
Balconica boemă-atunci a fost
A unei generații
ce-si deastramă
Simțirea,
viața,
visul fără rost?!

Cine a crezut așa,
meschin din fire,
S-a stîns la tel
și n-a crezut nimic,
N-a dăinuit din el nici amintire!
Cei țari
răzbîră beznă!
Cresc în spic!...

A fost un timo baudelaïrian, pe
semne
Și-un timp rimbaldian
cu varii sori
Prin care noi
— adepții plăcerii demne! —
Vocalizam
și-ngurgităm culori!

Trăiam
pe-atunci
într-ate anotimpuri, —
De cel de-afară fără-a ne păsa —
în cerul unor intime Olimpuri.
Cu vîi dispute de fier — a — bras...

A fost un timp
cu-alcooluri caligrame
Printr-un Tahiti,
ori Apollinaire...
Printr-un Gauguin

— eliberat de drame,
Eliberat
din iadul temnicer...
Pe-acei Satan livresc
din colțul minții
Nai l-am cîștit
i-am dat și lui un toi,
A staț cu noi,
și-a chelșit ca prinții
Și s-a mbătat
alături de noi...

Au fost destui honvezi
ce ne crezură
Lături și zoaia,
leneții, putorii,
O droaie-a luminii,
grea ordură,
Talent furat
ascuns printre scursori!...

A fost un timp
cînd ei jurau în barbă
Că,
Zi, esti Noapte,
Alb, esti, Năgule!
C-afară-i primăvară
— flori și iarbă —
În timp ce noi,
știm ce iarbă e!

Prea s-au grăbit în vînturi
ventrilogii
Să-nchipeau
din gît
privighetari,
În timp ce noi
— grăunte-ocunse-n bolgii —
Sub crusta vremii
germinam splendori...

Orbi ne-au crezut
— oclă! cu sobolii,
Cu Baba-Oarba,
buni de dat la corbi, —
Mondenii prinți
ce-si împărțeau argoliu,
În timp ce noi
Știm că ei sînt orbi!

A fost un timp
de sunet,
de culoare
Și de profunđități
și de volum
Și un protest vital
că nu se moare
În voia oricui
și oricîm —!

C-avem un drept
— citi viața ne-a fost partea
Fără să vrem alege-o
cum vrem noi! —
Avem un drept
ca să ne alegem moartea
Și iadul vieții mele — alegi-voi!

Trebuie
să mori
dedat smintelii tale!
Și-ori-și-ce-ar-vrea
vr-un altul,
fă pe dos!

Urit
fie-ți frumosul lui cu zale!
Uritul tău
înzaud-l mai frumos!

Ci gerul fastuos
ce ți s-așterne —
Herminal fast
cu masterii purității! —
Topește-l tu
cu focul din toverne,
Proferînd

e.lovinescu

romancier

Dacă E. Lovinescu a avut de la începuturi ambiția de a face din critica literară o artă, ceea ce i-a reușit pe deplin, căci formulările sale critice îl situează, prin valoarea lor beletristică, între cei mai de seamă prozatori români — această ambiție a fost însoțită, tot de la începuturi, de o practică literară propriu zisă, consecventă și obsesivă. Încă în anul cînd apar întîile volume de critică ale lui Lovinescu, *Pași pe nisip* (1906), vîd lumina tiparului și două volume de literatură, drama *De peste prag* și o culegere de *Nuvele* (prefața e din Paris, datată noiembrie 1906, dar pe copertă și foaia de titlu găsim datarea 1907). Caracteristic pentru această activitate beletristică, ce se va desfășura apoi de-a lungul întregii cariere a criticului, este faptul că ea se leagă organic de opera teoretică și de memorialistica ce face puntea de unire între ele și că, asemenea criticii lovinesciene, ea cunoaște o foarte lentă dar sigură evoluție spre modernism. Ca și ideile estetice din *tinerețe* ale lui Lovinescu, despre subiectul literar se poate spune că stau sub o certă influență a scriitorului pe care îl-a stimat foarte mult (și dacă răceala a survenit datorită unui nefericit incident epistolar, criticul a fost într-adevăr bucurat să găsească mai tîrziu noi temeiuri de a-l prețui): Duiliu Zamfirescu. Afîi, „scenele” dintre care *Homer travestit* e o veritabilă comedie (tema va fi reluată peste cîteva ani de Edu Stancu în *Critica sau Gileca zecilor*, cit și lucrările dramatice: comedia *Cine era?* sau drama *De peste prag* (modernizare, mult îmblinzită, a episodului Clitemnestra, din tragedia Atriziilor), ofi „fanteziile” și nuvelele au o temă epigonică zamfiresciană. Situație de două ori nefericită, fiindcă ne aflăm pe de o parte în fața unei literaturi epigonice, iar pe de altă parte fiindcă e vorba de influența operelor de sfîrșit ale lui Duiliu Zamfirescu asupra tinărului autor: dramele inconsistente și proza anemică, deși subtile stilistic, pornind de la romanul *Lydda* la nuvelele cu tematică italiană; dar în ce privește mai cu seamă proza aceasta, pe cînd la Duiliu Zamfirescu ea poartă încă virtuți originare, deține surcile ultime, amărui, ce confirmă impulsul creator, șlefuit și idealizat fiind, cu bună știință academică. — la E. Lovinescu rămîne un produs de imitație, de unde aerul de prematură îmbătrînire și sterilitate ei. Desigur, nu totdeauna se poate vorbi de influență directă, și împrejmurarea e chiar mai gravă, cînd constatăm doar conșonanța epigonică; o lucrare dramatică a lui E. Lovinescu, scrisă anterior activității dramatice a lui Duiliu Zamfirescu, dovedește chiar o mai adîncă influență spirituală și stilistică. Idealizarea zamfiresciană e vizibilă cu deosebire în nuvelele de factură neoromantică (nu au prospețimea naivă a corespondentului lor, la Alesandri), pe care autorul le-a numit ulterior „floretime”: fantastic crudă povestire a tinărului Leon (*O dragoste florentină*), cu o oarecare Igea, obligată de un soț barbar să poarte centură de castitate, reape complet despuțată de fantezie în scurta mențiune din romanul autobiografic *Bizu*, unde aceeași Igea se vede realist confruntată cu cizmele moldave ale domnului Anton Klentze — care bine înțeles nu mai e același fantast Leon. Iată în ce sens, nuvelele „floretime” ne dezvăluie dintr-o dată, prin metamorfoza lor, o trăsătură a scrisului artistic al lui Lovinescu. Nu mai puțin ca în cazul operelor critice, autorul și-a „revizuit” stilistic textul, de la o ediție la alta; culegerea *Crinul*, de pildă, reproduce, cu titlul schimbat al primei nuvele, volumul din 1906 (7), cu numeroase îndreptări de stil, pe linia simplificării, așa cum cele două episoade, *Comedia dragostei* (a trecut și prin titlatura *Aripa morței*) și *Lulu*, ce intră în compoziția romanului *Viața dublă*, au fost și ele supuse unor modificări stilistice. După cum, integrată în narațiunile *Aripa morței* și *Alina* (din *Viața dublă*), amintirea Igeei suferă și ea o degradare a anecdoticului, pe linia simplificării; ca înainte de a deveni, printr-o răsturnare de viziune, cum am arătat, Anton Klentze, tinărul Leon s-a devinut Andrei Lerian și apoi Andrei Negrea. Reluările de personaje și motive, în zona beletristică, sînt paralele cu „revizuirile” succesive din cea critică, de la „dialoguri” la „figurină” și sfîrșind prin turnarea de pe urmă în *Memorii*. Din „scenele” intitulată *Cetatea morții*, discursul zeței pictate de Paolo Veronese pe zidul Palatului Dogilor trece în romanul *Aripa morței* și de aici în *Viața dublă*: el corespunde de almințeri unei impresii de ordin memorialistic, din vremea convalescenței pe tîrîm italic a tinărului Lovinescu, ce se îmbolnăvise de plămîni la München. Baza autentică a impresiilor e consemnată în prefața la *Nuvele*, unde autorul mărturisește a-și fi efectuat plămîniile după notele de drum la Florența. Promisese încă din al doilea volum de *Pași pe nisip* să publice însemnările sale de călătorie în Italia, pe care însă le-a dat tiparului în formă pur literarizată, în deplină corespondență cu cea de a doua fază a criticii lovinesciene, din perioada colaborării la *Convorbiri critice*, a dialogurilor în stil inflorit, edulcorat. Deși însă, la maturitate, criticul va repudia activitatea sa literaturizantă, nu va re-

nunța totuși la produsul ei beletristic propriu zis, cel puțin sub forma sintetică a romanului *Viața dublă*, publicat în 1929. De fapt, acest roman este sinteza epurată, într-un echilibru stilistic în fine atins, a tuturor eforturilor criticii tinăr de a se realiza ca artist. El încheie trecutul fără a deschide totodată perspectivele viitoare activității prozastice, fiindcă atît *Memoriile* cit și romanele ciclului *Bizu*, — ca să nu mai vorbim de cele închinată lui Eminescu, strict obiective, — sînt creații cu sens complet răsturnat, sint adică, în raport cu tot ce scrisese Lovinescu pînă la *Viața dublă* (și inclusiv aceasta), literatură de sine stătătoare, indiferent de împrejurarea că se întemeiază pe experiența subiectivă a scriitorului sau constituie rezultatul afabulației curate. E adevărat că în *Viața dublă* chinuitoarea temă a adevărului și aparenței în dragoste este la fel de prezentă ca și în romanele ciclului *Bizu*, ce îi sînt pînă la saturatie dedicate, dar pe cînd acolo tratarea rămîne superficial narativă (o narațiune susținută doar de elasticitatea senzuală a stilului), aici tratarea devine analitică, degajată, expresie a realului lăuntric, a experienței autentice. Are singură reușe să trezească la viață estetica spiritualității lui Lovinescu. Fie că Alina îl iubește pe Andrei, care e ros de indoieli, fie că Lulu nu este totuși o prostituată, cum o recomandă aparentele, eroul romanului *Viața dublă* nu trece pragul existenței fantomatice și convenționale. Cu romanul *Bizu* în schimb, o mutație estetică se produce în spiritul creator lovinescian, ce se regăsește pe sine odată cu descoperirea metodei analitice, pe care autorul și-o aplică și ea unicului erou posibil într-o lume de plămîni gratuite, și prin aceasta plămîniile inesei împuritate ceva din viața, din vitalitatea artistică a eroului. Ce s-a întimplat? Ca și criticul simbolist, atît de anevoios revelat sîsei abia prin biruința curentului literar, din afară asimilat, Lovinescu, prozatorul epic, născut sub zodie zamfiresciană, după ce asistă la formarea prozei analitice a Hortensiei Papadat-Bengescu, și o promovează, în numele unor metode mai moderne de creație artistică, sfîrșește prin a-și apropria el însuși această metodă, pe care și-o descoperă ca pe cea mai autentică vocație a sa. Acum nu mai e vorba însă nici de influență directă numai, nici de conșonanță epigonică, ci de un fel de conșonanță sincronă, pentru a apela la terminologia specifică criticului modernist. Și cum ar formula-o însuși el, din necesitate teoretică, întru promovarea modernismului, Lovinescu devine romancier modern, ceea ce reprezintă în fond unica sa vocație beletristică pură, la care însă i-a fost atît de greu scriitorului să parvină. Dar în timp ce Hortensia Papadat-Bengescu e un scriitor spontan, stăpînit de vocație și nu stăpînit al vocației, Lovinescu își domină vocația în sfîrșit descoperită și își conștientizează romanul pornind de la ideea lui — și prin aceasta e mai modern. Căci iată ce intenționează să scrie *Bizu*: „o carte „filozofică”, spune el, dacă prin filozofie se înțelege o atitudine fundamentală față de viață, fără caracter probant expresie a unei reacțiuni reflexive și categorice; deși n-ar adăuga nimic speculației filozofice, ea ar aduce un document de ordin pur sufletesc într-o problemă esențială și chiar capitală: problema vieții și a morții; o carte statică, un cristal cu lumină egală, unic și monoton”; și mai departe: „Importanța ei nu i se pare că ar veni din nouitatea subiectului, ci, dimpotrivă, din banalitatea lui aparentă, veridicitatea doar prin autenticitatea simțirii. De aici și greutatea tratării: pentru a pune în valoare o stare sufletească oarecum comună, i-ar fi trebuit o vigoare de limbă, un fascic de mijloace literare, în stăpînirea cărora nu se simțea: cartea nu trebuia să fie aplicarea inteligenței asupra unui obiect de studiu, ci strugătul surd al sufletului dincolo de conveniențe, expresia conștiinței pure; o carte elementară, primară, ce-i trezise spaima că n-ar putea e scrie Dacă, în jocul forțelor cosmice, nereușta n-ar fi însemnat nimic, în ciclul orb și mediocru al vieții sale i-ar fi mîhnit, deoarece, de cînd deschisese ochii, i se păru că purta în brațe un vas, pe care n-ar fi voit să-l scape din mîini și totmai cînd s-ar fi hotărît să-i ofere și altora conținutul, adică mireasma tare a nihilismului său total”. Ideea cărții lui Bizu era prin urmare mediocritatea și monotonia ca atitudine filozofică, caracterul ei static și banal garantîndu-i autenticitatea: nu lucrare a inteligenței reflexive, ci expresie a conștiinței pure; o carte elementară și necesară existențial (eventualitatea nerealizării ei: trezeste goul, spaima), izvorînd ca un suvoi primar din deplinul nihilism al celui ce o scrie; „ea n-ar fi voit decît să fie documentul psihologic al unui om născut cu moartea în el, adică cu sentimentul caducității și zădărniceii” zice autorul. Car-

tea nu trebuia realizată, deci, în ideea sa, prin mijloace speculative, căci ea pornea de la condiția imediată și efectivă a prezenței morții, apărînd ca „produsul unei structuri organice, după cum rășina e produsul bradului”. Și ce înseamnă mai exact mediocritatea și monotonia cărții născute dintr-o atitudine filozofică străină elaborației teoretice? Înseamnă pe de o parte, ca stare extrem joasă, sentimentul „precarității”, al nesigurății personale și al așteptării nerealizabile, iar pe de altă parte, ca înaltă conștiință, sentimentul labilității cosmice și neantului universal, dar nu ca realitate acută, ci ca stare difuză și permanentă (de aceea, nu vine din „frica de moarte sau numai de boală”, ci mult mai din adînc). Astfel, pentru Bizu „viața s-a dus și posibilitățile zilelor viitoare s-au restrîns ori poate s-au sfîrșit; cu sentimentul precarității, el stă totuși la poarta cenușii a timpului, spunîndu-și „azi” și „mine” — deși știa bine că acest „mine” nu va mai veni niciodată”. Pe plan intelectual, ecuația cu neantul a lui Bizu (aici eroul se confundă întru totul cu autorul său) se rezolvă atît prin interesul manifestat în tinerețe față de opera lui Horatius („In Horatius nu căuta, așadar, lirismul propriu zis, ci prezența efectivă și eficace a morții, cu toate limitările aduse normelor unei vieți trăite fără iluziile voinței de putere”, cit și prin creația ideologică,

Detaliu de arhitectură brâncovenească

în nuce anulată oarecum de subconștiința zădărniceii ei, dar considerată totuși ca un rod al eforturilor conștiente. („Operația lui conștientă consta însă în a potoli aceste clamori și desperări; prin reducerea suprafeței de contact a sensibilității cu lumea exterioară la minimum cu putință, și prin combustionearea resturilor în încercări ideologice, a căror valoare i-o circumscria totuși simțul său de relativitate, și a căror ambiție i-o limita simțul neantului”).

„Născut cu moartea în el” zice Lovinescu despre eroul său, spre a sublinia faptul că acest sentiment nu e un produs al reflexiei și speculației, ci o stare originară; întreg romanul devine deci o demonstrație a primordialității unei stări existențiale, care nu e provocată nici măcar de moarte și boală, ci se impune ca un dat elementar.

Copil, Bizu se vede mereu și de pretutîndeni atras, fascinat aproape, de moartea care pîn-dește deopotrivă în afară ca și în propriul lui organism, și el încearcă o neîntreruptă tentație spre neînfință, o „aspirație vagă”, dar structurală, mergînd chiar la suicidare; „gîndul nu i se încheagă, de altfel, niciodată precis și energic ci rămîne sub forma unei aspirații vagi. Moartea intrase poate în însăși urzeala celulei sale nervoase, și acum o simțea împrăștiată într-insul ca o limbă difuză, într-o tovarășie atît de intimă, încît de multă vreme nu se putea culca la umbra unui copac fără a nu se simți atras de ramurile lui, nu se putea uita pe o fereastră de

sus, fără a nu fi ispitit de goul deschis dedesubt și nu se putea uita în oglinda apelor fără a nu auzi chemarea adîncului”. Uneori, moartea ispiteste pe băiat cu concretul violent al halucinației, ca viziune a descompunerii materiei: „In raclă, printre zămbile, i se năzări că Trutu și pornise să intre în descompunere; carnea i se topea, și de sub scufiță, pe tîmple, curgea parcă materie lichidă; luîndu-și, îngrozit, ochii de la cadavru, văzu cu spaimă că hainele de aur ale popei îi căzuseră în toale, și că trupul lui gros și buhav începuse a musti de viermi; totuși putrezeau în jurul lui și dascălul și mama și fata. Simți apoi cum începe să se topească și dînsul și să-i fosnească viermii prin ochi, prin gură, dar mai ales prin nas. Cum mirosea a mort!” sau ca dans macabru: „oamenii nu erau oameni dar nici cadavre în putrefacție ca la înmormîntarea lui Trutu, ci schelete. Biruitor, Lică rinjea din întreaga lui dantură, pîrînd a spune „mi-am ajuns scopul”; lătareța lui logodnică își undula iliacele, replicîndu-i: „am două milioane”. Cu falangele goale, scheletul popei întorcea folie evangheliei și cînta strident dintr-un cămpanit de oase. Bizu se pipăi, dar dădu numai de scheletul lui. Nu era totuși bolnav, nu-i mai venea să cadă; vedea limpede și hotărît, mai bine decît oricine; prin învelsul de pulbere al cărnii i se arăta scheletul substanțial. Cu inecul e se desprinsă ca să-și facă loc spre usă; în drum, pe omoplat îl atînea falangele lui Mimi. — „Pleci?” îi șopti din maxilare. — „Mă duc”, răspunse cămpanitului făcilor lui; ciocnindu-și falangele, ieși în pridvor și apoi afară, în stradă unde impresia dură ca o realitate strictă; nu era țigul lui, ci o Pompei mort cu schelete mișcate ritmic. Pînă acasă, plastic, intuitiv, îl avu, astfel, pe retină, imaginea neantului vieții”.

Pentru Bizu, matur, atins de o afecțiune pulmonară, boala nu pune în temă, ci validează tema, situează pe erou mai exact în lume, îl face mai sigur, căci prin ea moartea probabilă încetează de a fi o „vagă aspirație”, spre a deveni prag al certitudinii, al împlinirii întru neant: „Boala îl spiritualiza și-i acordă un fel de superioritate morală față de cei ce trăiesc fără preocuparea sfîrșitului, fără conștiința neantului, lăsîndu-l pentru totdeauna cu o îndulgență principială pentru tot ce e omeneș și cu o capacitate de a privi peste suprafețe în vremelnicia și labilitatea universală”. **Spiritualizare** demoniacă, firește, (ca și ataraxia morții acceptată cu nepăsare), voluptate de unul singur, acum, și în consecință trufie, această instalare mulțumită de sine în boală, — dacă o comparăm cu starea corespunzătoare, activă și nu pasivă, la existențialității creștine; la Bizu, avem de-a face cu un estetism organic, o superioritate ce are tîria iluzoriului și ca atare conștiința (= subconștiința) neantului se neagă pe sine: „Boala nu venise ca un dușman ci ca un prilej de găsiere de sine, un pretext asupra căruia se aruncase pentru a-și satisface năzuințele ascunse și a le legitima în proprii săi ochi ca și în cei ai altora. Fără dînsa n-ar fi îndrăznit să rupă aderențele cu viața, cu cariera; obligațiile sociale l-ar fi constrîns la drumul obișnuit. Bolnavului i se îngăduise totul, chiar și capriciul de a se ruraliza și de a duce o viață fără ambiții. Se cubărise în boală ca în singurul mediu ce-i convenea. Evenimentele se desfășurase, de altfel, în sensul temperamentului său. Boala venise tocmai la timp pentru a distruge într-insul germele voinței de putere firească tinereții, pentru a-l trece prin cuptorul marilor renunțări și purificări pentru a-l concentra asupra lui însuși și a-i deschide perspectiva neantului valorilor omenești; descărîndu-l, ea îl spiritualizase și îl redase curățit lumii și destinului său omeneș”. Dar dacă e adevărată constatarea următoare: „Accepta, firește, viața dar o accepta fără iluzie, ca ceva ineluctabil, cu care trebuia să se acomodeze leal, pentru scurta traectorie dintre cele două neante definitive. O astfel de atitudine luată în deplină libertate era, negreșit, preferabilă uneia luată sub presiunea bolii” — căci ea se aplică perfect personajului Bizu în ideea autorului —, observațiile din citatul anterior sînt în contradicție cu ea, însă conforme psihologiei și conștiinței de sine a scriitorului însuși. E punctul în care personajul Bizu încetează de a se identifica cu sine și se pierde în autorul său. Autobiografic, Bizu este autorul în măsura în care îl reprezintă pe acesta la modul absolut, ca în formula „Tel qu'en lui-même entin l'éternité le change”. Justificînd însă vicisitudinile de carieră ale autorului, care nu are de fapt nevoie de nici o justificare, deoarece e garantat de Bizu ca „om născut cu moartea în el”, personajul își pierde atributele „eternității”. Aceasta e însă curată problemă de psihologie a creației și ea nu se rezolvă decît în semnalarea contradicției dintre gustul de neant al lui Bizu, — gest pur și originar, — și satisfacția instalării în boală privită ca o conștiință superioară a labilității universale, ca o trăire plenitudinar estetică, ceea ce anulează „gustul de cenușă”.

I. NEGOÎTESCU

(Continuare în numărul viitor)

Desen de CHAGALL

PUNCT ȘI VIRGULĂ Paradoxul cîrcotașului

Simpatice G. Corbu,

In scrisoarea dv. publicată acum o săptămîină și două zile de România literară nr. 20 sub amabilul titlu *Minciuță* prin omisiune, încercați să credeți ideea inteligentă că subiectul ridică pretenții de paternitate asupra unui celebru argument antic, vechi de vreo 2.400 de ani, cunoscut de orice om care a terminat cu bine o facultate umanistică, sub numele de paradoxul minciuosului. Sincer vorbind, cînd ați scris acea scrisoare nu erați cumva cam răciți? Reprosîndu-mi că într-un interviu mi-am permis fantezia să afirm pe jumătate ironic că la vîrsta de șase ani „am descoperit fără să-mi dau seama paradoxul minciuosului”, mă simțeam să recunosc că autorul paradoxului amintit este filozoful antic ... Euclide. Ei bine, n-am să recunosc așa ceva în ruptul capului! Nici dacă o să mă amenințați cu bâtaia! Mutivul încăpățînării mele este generat de înfrîngerea că nu Euclide este autorul celebrului sofism, ci Eubul din Milete, așa cum ați fi putut constata cîntînd, printre altele, *Vieșile* și doctrinele filozofilor (*Dialog. Lăstărie*). Eroarea ați pescuit-o probabil după o sumară excursie într-un fel de istorie a filozofiei tradusă la noi prin 1959, istorie pe care o invocati în scrisoare. Pentru liniștea dv. sufletească fin să vă mai informez că de paradoxul minciuosului s-au ocupat pe foarte mulți autori. De pildă, *Filozofii din Cos*, Theophrast din Eresos sau *Crisp care a scris chiar vreo 15 cărți pe această temă*. Toți aceștia sînt numai cîțiva din cei pe care dacă ar fi să mă iau după dv. trebuia să-i citez în interviul cu pricina. În niciun caz însă pe Euclide.

În supun vigilenței dv. pe autorul Cervantes care în *Don Quijote* (cap. 51) îl pune pe Sancho Panza să se ocupe de rezolvarea paradoxului minciuosului, omîndu-l înadins (cum bine spuneți) să citeze pe vreunul din filozofii de mai sus drept „sursoz inspirăției” sale. Dinspre partea mea liniștii-vă. Vă declar solemn că nu-mi revindic paternitatea nici asupra paradoxului minciuosului, nici asupra *Predicții de pe munte*, nici asupra călătoriei lui Ahile (vedeți, citez nu-i așa, autorul) nici asupra istoricilor ce gardul și oțista a autorului Ieremia, parcă. Amuzat de cunoștință.

Cezar BALTAG

POST SCRIPTUM Eroarea cu Euclide am semnalat-o personal, încă de simțită trecută redacției României literare. În sfîrșit în numărul de acum două zile al revistei, apare și o erată de toată frumusețea pe care nu mă pot stăpîni să n-o reproduc: ERATA. În scrisoarea tov. George Corbu („Minciuță prin omisiune”) din numărul trecut, numele filozofului antic pomînit a fost denaturat datorită unei greșeli de transcriere: e vorba de Eubulide și nu de Euclide, cum a apărut.

Așadar, „a fost denaturat”. Așadar o „greșeală de transcriere”. Mă rog. Întrucît aceasta nu schimbă cu nimic fondul chestiunii și este dimpotrivă o dovadă în plus a „seriozității” scriitorii lui George C. ca și a redactorului lui care a publicat-o, nu mă mai ostentesc să modific rîndurile de mai sus.

avant premieră editorială

VICTOR EFTIMIU;
„Opere”, vol. I
A început tipărirea unei ediții de Opere de Victor Eftimiu, scriitor fecund foarte cunoscut prin cuceririle sale piese de teatru, dintre care o parte se află în acest volum de Opere.

SORIN ALEXANDRESCU;
„W. Faulkner”
Romanele și nuvelele celebrului prozator american s-au bucurat în România de un mare succes. Monografia, reclamată de popularitatea scriitorului, va apare sub semnătura lui Sorin Alexandrescu.

VIRGIL DUDA;
„Catedrala”
Prima carte a lui Virgil Duda, debut în colecția Luceafărul, a lăsat o bună impresie. O nouă carte a aceluiași prozator, de data asta un roman, *Catedrala*, va apare în curînd.

MARIA VALER;
„Poeme în proză”
Un volum de poezie al unei autoare care debutează în literatură cu o carte intitulată *Poeme în proză*.

apollinaire

Onirocritica

Cărbunii cerului erau atât de aproape încât mă teameam de văpaia lor. Erau gata să mă ardă. Dar aveam conștiința veșnicilor deosebite ale bărbatului și ale femeii. Două animale neasemeni se împerecheau și frământările înfundeau bolte de care aflinau, grele, ciur-ciuire de luni. Din gîtlejul mamei ieșiră flăcări care flordelăsar lumea. În crîngurile de mirt un cacom îndăbea. Il întrebă de pricina înșelătoare ierni. Înghițeam cirezi smolite. Orkenise se ivi la orizont. Ne îndreptarăm către orașul acesta, ducînd darul vilcelor în care merii cîntau, suierau, urlau. Dar, cîntecul ogoarelor arate era minunat: Prin poarta mindei Orkenise / Pătrunde-un căruș fecior. / Prin poarta mindei Orkenise / Se duce-un biet rătăcitor. / Și paznicii de la cetate / Sîrînd pe-acel rătăcitor. / — Ce duci cu tine din cetate? / — In ea-mi las inimă și dor. / Și paznicii de la cetate / Sîrînd pe căruș fecior. / — Ce aduci cu tine în cetate? / — Inima mea ca să mă-nșor. / De inimi Orkenise-i plină! / Și paznicii rîdeau în cor. / Rătăcitor, cale-i haină. / Hain amarul, o, fecior. / Frumozii paznici ai cetății, / Stau și-n drugau spăimîntător; / Pe urmă, porțile cetății / Se-nchiseră-n amurg ușor.

Dar, aveam conștiința veșnicilor deosebite ale bărbatului și ale femeii. Cerul își alăpta pardosii. Zării atunci pe mîna mea pete scarlate. Către dimineață, niște pirați aduseră două vase ancorate în port. Monarhii se înveseliră. Și femeile nu voiră să plîngă nici-un mort. Ele aleseră pe bătrîni regi, mai puternici în dragoste decît bătrînele javre. Un sacrificator dori să fie jertfit în locul victimei. I se deschise pînteclul. Văzui acolo patru I, patru O, patru D. Ni se dădu carne proaspătă și crescuti dintr-odată după ce mincai. Mamele asemenea arborilor lor violau morminte străvechi. Chemoi pe una din aceste sălbăticiuni pe care creșteau frunze de laur. Ea îmi aduse un cap făcut dintr-o singură perla. O luai în brațe și-o întrebai după ce o amenințasem că o voi arunca în mare dacă nu-mi răspunde. Această perlă era proastă și marea o înghiți.

Dar, aveam conștiința veșnicilor deosebite ale bărbatului și ale femeii. Două animale neasemeni se iubeau. Estimp, numai regii nu mureau de risul acesta și douăzeci de croitori orbi veniră să taie și să coasă un văl menit să acopere agata nerămzie. În mîna chiar eu, de-a-nadarate. Spre seară, arborii își lăsară zborul, mamele încremeniră și eu mă pomenii insultat. Ceala care eram se așeză pe malul mării. Mari corăbii de aur treceau la duna Zării. Și cînd se făcu noapte de tot, o sută de flăcări îmi ieșiră înaintea. Zămislii o sută de prunci băieți ale căror doici fură luna și colina. Ei îndrăgîră regii cu oasele scoase ce se fluturau pe balcoane. Ajuns la fîrful unui fluviu îl apucau cu amîndouă mîinile și-l rotii deasupra capului. Această spadă îmi potoli setea. Și, galesul izvor mă făcu să iau aminte că dacă aș opri soarele l-ăș vedea pătrat, de fapt. Insulii, inotam către un arhipelag. O sută de mateloși mă primiră și ducîndu-mă într-un palat, mă uciseră de nouăzeci și nouă de ori. Izbucni în rîs în acea clipă și dansai în timp ce ei plîngeau. Dansam în patru labe. Mateloșii nu mai cutezau să se miște, căci aveam înfățișarea înfricoșătoare a leului.

În patru labe, în patru labe. Bratele, picioarele mi se adunau și ochii mei multiplicați mă incununau cu luare aminte. Mă ridicai pe urmă ca să dansez ca mîinile și ca frunzele.

Eram înmănușat. Insularii mă duseră în livezile lor ca să culegă fructe asemănătoare unor femei. Și insula, fîrîtă de valuri, porni și astupă un golf unde din nisip crescură numaidecît arbori roșii. Un animal moale, acoperit cu pene albe cînta nespuse de suav și un întreg popor îl admira fără să se mai sature. Regăsi pe pămînt capul făcut dintr-o singură perlă care plîngea. În virtutea fluviului de-asupra capului și multimea se imprăștie. Bătrînii mincau țelină și nemurtoarii nu sufereau mai mult decît morții. Mă simții liber, liber ca o floare la vremea ei. Soarele nu era mai liber decît un fruct pirguit. O turmă de arbori păștea stelele nevăzute și aurora dădea mîna cu furtuna. În crîngurile de myrti, încercai înțiruirea umbrei. Un întreg popor ingrămădit într-un teasc singera cîntînd. Oamenii se născură din licoarea care curgea din teasc. Ei roteau alte fluvii care se ciocneau cu un sunet ca de argint. Umbrele ieșiră din crîngurile de myrti și se duseră în grădinițele pe care le stropsea un lăstar de ochi de oameni și de vite. Cel mai chipes dintre oameni mă apucă de beregată, dar izbutii să-l trîntesc la pămînt. În genunchi, el îmi arătă dinții. Îi atinsei. Se auziră clinchete care se schimbă în șerpi de culoarea castanelor și limba lor se numea Sfînta Fabeau. Ei dezgropară o rădăcină străvezie și o mincară. Era de grosimea unui nap.

Și fluviul meu în repaș îl scaldă fără să-i inee. Cerul era plin de drojdie și de cepe. Blestemam aștrii nedemni a căror lumină curgea pe pămînt. Nici o făptură vie nu se ivea. Dar cîntecul se înălțau de pretutîndenii. Intram prin orașe deșarte și colibe părăsîte. Adunai coroanele tuturor regilor și plămădii din ele pe ministrul incremenit al lumii limbute. Corăbii de aur, fără mateloși, treceau în zare. Umbre urîșe se desenau pe pinzele îndepărtate. Cîteva veacuri mă despărțeau de aceste umbre. Mă deznădăduii. Dar, aveam conștiința veșnicilor deosebite ale bărbatului și ale femeii. Umbre neasemeni întunecau cu dragostea lor scarlată pinzele navelor, în timp ce ochii mei se multiplicau în fluviu, în orașe și pe zăpadă munților.

(Il y a)

Comoara

Trăia, de mult, iubita mea,
Domniță cu părul de aur.
Nu-ai ști cum tara se numea.
Trăia, de mult, iubita mea,
Dusmana-i Yra, zina mea,
Ce prefăcu mindra-n tezaur,
Trăia, de mult, iubita mea,
Domniță cu părul de aur.

Intr-o comoară îngropată,
Zina, la vremea de iuliac,
Schimbă frumoașa de-altădată
Intr-o comoară îngropată.
Plîngea, stîngeră, mindra față
Plîngea, plîngea fără de
ieac, —
Intr-o comoară îngropată: —
Fu-n timp albastru de iuliac.

Pe mușchi sint zina
domnițoare,
Șopti domniței dulci un glas,
Cu-stînsă, gingașe vibrare,
Pe mușchi sint zina domnițoare,
Și-n păr am myosotis în floare.
Să-mănă! Vai! Cum ai
rămas!
Pe mușchi sint zina domnițoare,
Șopti domniței dulci un glas.

Om tînar, fără de prihană
Secajii ochi țiu-mintui,
Dădu ghiers zina năzdrăvană,
Om tînar, fără de prihană
Care te va iubi, codăni,
Și-averea va dispotei,
Om tînar, fără de prihană,
Secajii ochi țiu-mintui.

Domnița așteaptă un veac,
Dar cineva trecu odată,
Brav cavalier, voinic ortac,
— Domnița așteaptă un veac —
Viteaz, ne-nvins, dar prea
sărac,
Ce luă, plecînd comoara toată,
Domnița așteaptă un veac,
Dar cineva trecu odată.

Biata domniță nevăzută
Fu pusă-n pungă de furis;
Domnița-n gingășii născută,
Cu nuri cerești, dar nevăzută,
În moarte-un hoț pe brav
strămătută,

Luă punga și pieri-n desis,
Biata domniță nevăzută
Plîngea în pungă pe furis.

Plîngea de-a fi în grea robie
Și mut cumplitul ei amar.
Bătea din Nord o vijelie
— Plîngea de-a fi în grea robie —
Ci-un am dădu de miselie,
Veni și-ucise pe tilhar.
Ea suspină că e-n robie
Și mut cumplitul ei amar.

Desen de
MIHAI GHEORGHE

Mintuitoru-un biet poet,
Zise: „Fu-n lume-așa
comoară?
Ei, și? Sint prost, sint căpîiet,
Un salvator, un biet poet!
Și-aș da pe-o fată-acest sipet”.
Domnița-atunci răsare-afară
Mintuitoru-un biet poet.
Zise: „Fu-n lume-așa
comoară?”

Și iată basmul, draga mea,
Domniței cu părul de aur.
Nu-ai ști să spun ce nume-avea.
Și iată basmul, draga mea,
Celei pe care zina rea
De mult, o preschimbă-n tezaur
Și iată basmul, draga mea,
Domniței cu părul de aur.

(Il y a)

* *
*

Amic Rouveyre bun inimii
E bine tot și-i bun văleatul
Căci versurile nu tac mi-
Litaru-ori hainele prelatul

Acum nu-mi trebuie nimic
De mi-o lipsi ceva-mă
chibzui —
Vreun lucru o să-ți scriu amic
Drăguț pe tine doar mă bizui

Dar ajutoru-ți mai ales
După război l-oi cere, cred,
Să-mi aperi trebi și interes
Prieten de la A la Z

Așa văd prietenia ta
Invoaltă ca o mindră roză
Iubire-n sfert nu-ți pot purta
Rouveyre vrei să țiu scriu în
proză.

* *
*

Merci Rouveyre că-n vers îmi
scrii
Că-mi scrii scrisori încîntătoare
Aud trăgîndu-se tăii
E glas de tunuri vuitoare

Un unghiu de tir am calculat
Și-n unghiu poziția-i găsită
O seară-o seară în gherită
Ce bine-aș fi dormit în pat.

Învăț programe buclușe
Trudind amarnic la pluton
Și tu Rouveyre oare-și înțapă
Iarna scufia de coton
Pe ale tale două-orașe

Plecat chipiu-mi scot Paris
E inima ni-i capitală
Îmi amintesc de bolta-i pală
Și-a la Fontainebleau de vis.

(Poèmes épistolaires
— A André Rouveyre)

Un pastor

Un zeu oblung sub soare întrezărea plutind.
Ducă-se-ntii văditul zeu din stihia-albastră
Și dacă e această minune-un zeu murind,
Fie să cadă-altunde decît în valea noastră.

Icar

Spre-a mă feri de noapte, maica-ți incestuoasă,
Zeu circular și darnic, plutesc prin norii vruiți,
Desprîns de țărna-n care-i, stelară, somptuoasă,
Noaptea — necunoscută printre necunoscuți.

Și voi trăi prin focul tău nalt și din speranță,
Dar dragostea ta, soare, mi-a ars zeiește-un corp
Ce-l vru zească miadă smintită-mi ignoranță
Și cer! Făpturi! Mă năru, rotind în noapte, orb.

Luntrași

Un zeu cade în mare, zeu gol, cu pumnul vid
Ș-o duce ca-necajii pe un ostrov de pronii,
Un hoit cu față-ntoarsă spre soarele splendid.
Filii două aripi sub cerul sacrei Ionii.

(Il y a)

Pentru Madeleine

String amintirea ta precum un trup adevărat
Și cea ce mîinile mele-ar putea prinde din frumusețea ta
Ceea ce mîinile mele-ar putea prinde într-o zi
Va avea oare mai multă realitate
Căci cine poate prinde magia primăverii
Și cea ce poți avea nu e încă și mai puțin real
Și mai lunecător decît amintirea
Și sufletul cu toate astea prinde sufletul chiar
din depărtări

Mai profund și mai deplin chiar
Decum un trup n-ar putea strînge un trup
Amintirea mi te arată mie precum priveliștea Creațiunii
I se arată lui Dumnezeu într-a șaptea zi
Madeleine scumpa mea lucrare
Pe care am făcut-o fulgerător să nască
A doua la naștere

Nice les Arcs Toulon Marseille Prunay Wez Thuizy
Courmelais Beaumont-sur-Vesle
Mourmelon le grand Cuperly Laval St-Jean-sur-Tourbe
Le Mesnil Hurlus

Perthes les Hurlus, Oren Alger
Și îmi admir lucrarea
Sintem unul față de celălalt ca niște stele foarte-
îndepărtate

Care-și trimiți lumina lor
Îți amintesc
Inima mea
Umbla din poartă-n poartă ca un cerșetor
Și tu m-ai miuit îmbogățindu-mă pentru totdeauna
Cînd îmi voi innegri jambierele
Pentru marea cavalcadă
Care mă va aduce lingă tine
Tu mă aștepti în degete
Cu ieftine inele de aluminiu pal ca absența
Și gingaș ca amintirea
Metal al dragostei noastre metal asemenea zorilor
O scrisori dragi scrisori
Voi le așteptați pe ale mele
Și e bucuria mea cea mai scumpă
Să pîndesc în vasta cîmpie unde se deschid ca dorința
tranșeele

Albe tranșeele pale
Să pîndesc sosirea vagonistrului
Trîmbe de muște se ridică la trecerea lui
Cele ale dușmanilor care ar vrea să-l împiedice
să sosească

Și citindu-te numaidecît
Mă îmbrac pentru un pelerinaj nesfirșit
Sintem singuri
Și cînt pentru tine liber voios
În timp ce numai vocea ta curată îmi răspunde
Că-ar fi timpul să se ridice această armonie
Peste oceanul înșingărat al acestor ani dureroși
În care ziuă e atrocitate în care soarele e o rană
Prin care se scurge zadarnic viața universului
Că-ar fi timpul Madeleine mea să ridicăm ancora

(Poèmes à Madeleine)

* *
*

André iubit
Azi îți trimit
Astă fotografie
(Cel care-o crede bun să fie)
În care parcă-s Marte cît Venus n-a venit
Dinspre Ceveni în seară reci vinturi s-au pornit
Și mîntea mea la vara de care-mi scrii e-ntreagă
La baritonul ungar plîmbind o mutră bleagă
La gemenele toape la marea indigo
La broaștele ce muște-nghiteau ori la tango
Ci-n formă-automobilă țiu-am scris o poezie
Despre plecarea noastră în noaptea cenușie
O vei citi cînd iarăși o să ne vedem
Și-n chip de pînten iată îți dedic alt poem
Te-mbrățișez de-o sută de ori André Rouveyre
Cu dor al tău prieten

Guillaume Apollinaire
(Poèmes épistolaires — A André Rouveyre)

În românește de
TAȘCU GHEORGHIU

Desen de CHAGALL

LUCEAFĂRUL

Revistă editată de
UNIUNEA SCRITORILOR
din REPUBLICA SOCIALISTĂ
ROMÂNIA

Redactor șef: Ștefan Bănuțescu
Redactori șefi adjuncți:
Cezar Baltag, Fănuș Neagu,
Gheorghe Tomozei
Secretar general de redacție:
M. Ungheanu

REDACȚIA:
București, Bd. Ana Ipătescu 15
Telefon: 11.51.54; 12.16.10

ADMINISTRAȚIA:
Șoseaua Kiseleff 10, tel. 18.33.99

ABONAMENTELE:
3 luni — 13 lei; 6 luni — 26 lei; 1 an — 52 lei

Tiparul executat la
COMBINATUL POLIGRAFIC „CASA ȘCINTEII”
Prezentarea grafică: Mircea Popescu
Paginator: Nicolae Ion